

ВІСНИК

ДЕРЖАВНОЇ СУДОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ УКРАЇНИ

ОФІЦІЙНЕ НАУКОВО-ПРАКТИЧНЕ ВИДАННЯ

1/2010

Видається чотири рази на рік
Передплатний індекс: 95966

Редакційна колегія:

Іван БАЛАКЛИЦЬКИЙ –
шеф-редактор журналу, Голова
ДСА України,

Сергій ДЕМСЬКИЙ –
заступник головного редактора
газети «Голос України»,

Федір ІЛЛЮК –
редактор журналу, заступник
генерального директора
видавництва «Юрінком Інтер»,

Микола МЕЛЬНИК –
керівник служби Голови
Верховного Суду України,

Микола ОНЩУК –
перший заступник голови Союзу
юристів України, президент
Інституту правової політики.

Рік заснування: 2006

Свідоцтво про державну реєстрацію
Серія КВ № 11236-306Р від 13.06.2006 року

Адреса редакційної колегії:
01021, м. Київ, вул. Липська, 18/5

Шеф-редактор:
І. Балаклицький

Редактор:
Ф. Іллюк

Видавець:
видавнича організація «Юрінком Інтер»,
президент В. Ковальський

Адреса:
04209, м. Київ-209, вул. Героїв Дніпра, 31б
www.yuricom.kiev.ua

© «Вісник Державної судової адміністрації України», 2010

ВІСНИК ДЕРЖАВНОЇ СУДОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ УКРАЇНИ – 2010

Іван БАЛАКЛИЦЬКИЙ,
Голова Державної
судової адміністрації України,
заслужений юрист України

У КРИЗОВИЙ ПЕРІОД ДСА РОБИЛА ВСЕ МОЖЛИВЕ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБОТИ СУДІВ

У перші місяці нового року традиційно підбиваються підсумки року попереднього. Для Державної судової адміністрації, головний пріоритет діяльності якої полягає в надійному організаційному забезпеченні діяльності місцевих загальних судів, це можливість не лише проаналізувати зроблене, а й визначити основні пріоритети на наступний період, так би мовити, розставити акценти. Це важливо не лише для ДСА, але й для всієї системи судочинства, оскільки рік нинішній якогось відчутного поліпшення ситуації не обіцяє.

Тож із якими здобутками завершила проблемний 2009-й Державна судова адміністрація? Рік, безперечно, був важким, як і для країни в цілому. Попри те, ДСА робила все можливе аби суди мали змогу безперебійно функціонувати, здійснюючи судочинство.

Стан фінансового забезпечення судової системи

Почну з того, що відповідно до Закону "Про Державний бюджет України на 2009 рік" ДСАУ на забезпечення місцевих загальних судів були передбачені асигнування в сумі 1137,5 млн грн за загальним фондом держбюджету, при цьому потреба в коштах на дані цілі складала 3993 млн грн. Тобто в минулому році місцеві суди були забезпечені лише на 28,5 відсотка від потреби. Ще 66,9 млн грн були передбачені за спеціальним фондом Державного бюджету. В доведеному обсязі коштів 91,1 відсотка складала соціальні видатки, на утримання припадало 4,4 відсотка, комунальні послуги — 3,8 та на капітальні видатки — 0,8 відсотки. Тож зрозуміло, що ситуація була близькою до критичної.

У четвертому кварталі 2009 року урядом було вжито низку заходів, спрямованих на покращення фінансування. Постановою Кабінету Міністрів України від 02.12.2009 р. № 1303 "Питання використання у 2009 році коштів Стабілізаційного фонду для здійснення окремих заходів, пов'язаних із забезпеченням діяльності органів судової влади" передбачалося перерозподілити кошти Стабфонду в сумі 10 млн грн на проведення будівництва, реконструкції та капітального ремонту адміністративних приміщень судів. А в грудні були прийняті зміни до Закону "Про Державний бюджет України на 2009 рік", відповідно до яких збільшено видатки за бюджетною програмою "Здійснення правосуддя місцевими судами" на 46,8 млн грн. Зазначені кошти повинні були забезпечити можливість вчасно розрахуватися

за комунальні послуги та енергоносії, поліпшити ситуацію з відправленням правосуддя та погасити кредиторську заборгованість 2008 року.

Однак за станом на 01.01.2010 р. в повному обсязі було профінансовані лише соціальні видатки й видатки на оплату комунальних послуг та енергоносіїв. Кошти, які передбачалися змінами до бюджету на погашення кредиторської заборгованості та утримання судів у сумі 28,8 млн грн, залишилися не профінансованими.

До того ж, наприкінці фінансового року органами державного казначейства платежі не проводилися навіть за наявності відкритих асигнувань на рахунках. Внаслідок цього до державного бюджету були перераховані залишки невикористаних асигнувань:

— за загальним фондом — 898,5 тис. грн, у тому числі на здійснення судочинства — 466,3 тис. грн, на оплату за комунальні послуги та енергоносії — 391,4 тис. грн;

— за спеціальним фондом — 1731,37 тис. грн.

У зв'язку з цим, скажімо, ТУ ДСА в Миколаївській області було змушене навіть звернутися до органів прокуратури з метою проведення перевірки дотримання Головним управлінням Державного казначейства України в області бюджетного законодавства та Указу Президента України від 24 грудня 2009 року щодо неоплати платежів на суму 273,7 тис. грн, а ТУ ДСА в Черкаській області подано позов до Черкаського окружного адміністративного суду про визнання протиправними дій Головного управління Державного казначейства України в області та зобов'язати відповідача провести оплату по зареєстрованих бюджетних зобов'язаннях ТУ ДСА на загальну суму 138,1 тис. грн за рахунок коштів відповідача.

Одночасно слід зазначити, що в ТУ ДСА Полтавської, Тернопільської, Хмельницької, Волинської, Одеської, Кіровоградської та Луганської областей кошти використані в повному обсязі. А відповідно до попередніх даних фінансових звітів за 2009 рік орієнтовна сума кредиторської заборгованості зменшилася, в порівнянні з початком року, на 2355,5 тис. грн і за станом на 01.01.2009 р. складала 20451,2 тис. гривень. Проведений моніторинг свідчить, що значна частина бюджетних асигнувань звітного періоду спрямовувалася на погашення кредиторської заборгованості, що виникла внаслідок недофінансування в 2008 році.

Через недостатній рівень фінансування порушувалися, з одного боку, законні права суду на належні умови діяльності, а з іншого — законні права громадян як сторін за судовими справами, оскільки відсутність поштових марок та конвертів унеможлилювала дотримання суддями вимог чинного законодавства. Незважаючи на те, що в ряді судів та ТУ ДСА з метою економії коштів був відключений

міжміський телефонний зв'язок та обмежено доступ до мережі Інтернет, залишалось проблемним і питання оплати вищезазначених ресурсів. Як вихід із ситуації ТУ ДСА в Житомирській області навіть запропонувало, з метою зменшення витрат на телефонні розмови між ТУ ДСА та місцевими судами і ДСА України, впровадити у використання спеціальні системи комунікації за допомогою Інтернет мережі — ICQ, Skype тощо.

В умовах суттєвого недофінансування ТУ ДСА здійснювалися також відповідні заходи щодо економного витрачання фінансових ресурсів. Так, з метою недопущення збільшення кредиторської заборгованості за комунальні послуги було затверджено ліміти споживання енергоносіїв, виходячи з обсягів фінансування на поточний рік, які доведені до голів місцевих судів. Надано доручення керівникам апарату судів визначити першочергові заходи з економії енергоносіїв, витратних матеріалів тощо. Використовуючи позитивний досвід інших ТУ ДСА із залучення додаткових джерел фінансування за рахунок субвенцій із місцевих бюджетів, розроблені проекти регіональних програм організаційного забезпечення діяльності місцевих судів.

Із метою максимально допустимої економії бюджетних коштів у Вінницькій області видано відповідний наказ (від 15 січня 2009 року № 2), яким у судах визначено відповідальних осіб щодо економії використання тепло-та енергоносіїв, води, коштів, передбачених на телефонний зв'язок тощо. Згаданим теруправлінням також стовідсотково виконано програму по всіх судах області щодо встановлення лічильників тепла, води, газу, електроенергії, відповідно до потреби проведено їх перевірку та заміну.

Критичною залишається ситуація в Котелевському районному суді Полтавської області з системою опалення, газові котли якого не лише морально застаріли, але й фізично зносилися та є непридатними для використання. В зв'язку з цим ТУ ДСА в області просить виділити в 2010 році 100 тис. грн для капітального ремонту даної теплогенераторної системи.

Варто зазначити, що наявність та реалізація регіональних програм суттєво покращує вирішення багатьох проблем організаційного забезпечення діяльності судів. Так, для вирішення окремих питань із забезпечення діяльності райсудів міста Києва протягом звітного періоду на виконання Міської програми сприяння в забезпеченні діяльності судів загальної юрисдикції та інших судових органів у місті Києві на 2008–2010 роки "Столичним судам — європейський рівень" Київською міськдержадміністрацією виділено та перераховано кошти — як субвенція для Печерського районного суду міста Києва — в сумі 450 тис. грн. На виконання "Програми профілактики та боротьби зі злочинністю" районними держадміністраціями в столиці перераховано кошти — як субвенція

для Подільського районного суду міста Києва — в розмірі 20 тис. грн, Солом'янського райсуду — 40 тис. грн, Голосіївського районного суду — 45 тис. грн та Печерського райсуду міста Києва — 80 тис. грн.

ТУ ДСА в АР Крим спільно з головами та керівниками апарату судів регіону ведеться робота по затвердженню та реалізації регіональних програм організаційного забезпечення діяльності місцевих судів. Так, у 2009 році з місцевого бюджету на виконання Регіональної програми забезпечення діяльності судів АР Крим та заходів з профілактики злочинності в регіоні призначено та профінансовано 400 тис. грн. Виділені асигнування використані в повному обсязі.

А ТУ ДСА у Вінницькій області за рахунок коштів (71,3 тис. грн), які надійшли в рамках місцевих програм, було придбано комп'ютери, оргтехніку та проведено ремонти приміщень місцевих загальних судів.

Матеріально-технічне та інформаційне забезпечення судів

Із метою належного організаційного забезпечення здійснення судочинства судами й підвищення рівня поінформованості учасників судового процесу та громадян щодо організації діяльності судів Державною судовою адміністрацією продовжується впровадження процесів інформатизації, створення Єдиної судової інформаційної системи України та розвиток Єдиного державного реєстру судових рішень. Зазначу, що одним із першочергових завдань ДСА є повне забезпечення судів комп'ютерною технікою, локальними мережами, а також запровадження новітніх інформаційних технологій. Так, ТУ ДСА в Івано-Франківській області в 2009 році укладено договір з ТОВ "Нетгруп" щодо користування послугою доступу до мультисервісної мережі Net-Group, завдяки чому в Івано-Франківському міському суді вперше в Україні судові засідання відбулися в режимі відеоконференцзв'язку. На сьогодні вже проведено 14 таких судових засідань.

Враховуючи обсяги надходження коштів протягом 2009 року, слід зазначити, що суди опинились у важкій ситуації. Відсутність належного фінансування перешкоджало їх нормальному та стабільному функціонуванню, не дозволяло забезпечити суди найнеобхіднішим. Коштів було недостатньо не лише на покращення умов розміщення судів, а й на закупівлю поштових марок, паперу, CD дисків, облікових карток, журналів тощо. В межах виділених коштів здійснювалася закупівля марок та конвертів, проте їх вистачало лише для відправлення кореспонденції, що накопичувалася в судах.

При тому залишається високою потреба місцевих загальних судів в інформаційно-технічному забезпеченні, зокрема в забезпеченні комп'ютерною технікою — необхідно 22198 шт., а на балансі їх пе-

ребує лише 8302, тобто 37,4 відсотка від потреби. Хоча в порівнянні з 2008 роком забезпеченість цією технікою й збільшилася на 4,2 відсотка, або на 726 комп'ютерів.

Відтак значна кількість суддів до сьогодні вимушена працювати на власній комп'ютерній техніці. Це зумовлює не виправдане укладання з суддями договорів тимчасового користування особистим майном — комп'ютерною технікою, що тягне за собою їх обслуговування та додаткове фінансове забезпечення з боку теруправлінь.

У зв'язку з цим ТУ ДСА в місті Києві пропонує внести зміни в порядок розподілу коштів на інформаційно-технічні потреби з метою забезпечення поточних потреб суду з використання коштів на цілі, визначені Постановою Кабінету Міністрів України від 21 грудня 2005 року № 1258 "Про затвердження Порядку оплати витрат з інформаційно-технічного забезпечення судових процесів, пов'язаних з розглядом цивільних та господарських справ, та їх розмірів", тобто змінити пропорцію розподілу коштів з 50 на 50 відсотків на 65 на 35 відсотків.

Для вирішення зазначеної проблеми ТУ ДСА у Вінницькій області в 2009 році придбано 7 комп'ютерів та 3 багатофункціональних пристрої, ТУ ДСА в Дніпропетровській області — 34 комп'ютери та 20 багатофункціональних пристроїв, ТУ ДСА у Луганській області — 30 комп'ютерів та 4 багатофункціональних пристрої, ТУ ДСА у Тернопільській області — 16 комп'ютерів та 21 багатофункціональний пристрій, ТУ ДСА у Харківській області — 21 комп'ютер.

Щодо технічних засобів фіксування судового процесу, то ці потреби становлять 7682 одиниць. За станом на 01.01.2010 року фактична їх наявність складає 5360, тобто 69,77 відсотка від необхідного. Разом із тим варто зазначити, що в порівнянні з 2008 роком забезпеченість системами фіксування судового процесу зросла на 7,87 відсотка, або на 218 одиниць. Стовідсотково забезпечені системами фіксування судового процесу суди Тернопільської, Харківської, Хмельницької областей та міста Севастополя; найгірша ситуація склалася в Дніпропетровській (45,4 %) та Чернігівській (46,8 %) областях. ТУ ДСА у Вінницькій області з метою вирішення проблеми звукозапису в судах придбало 20 пристроїв з умовною назвою "Гідра", що включає в себе спеціальну плату -мікшер (може бути інтегрована в будь-який комп'ютер), три мікрофони та відповідну програму, що забезпечує звукозапис на рівні систем "Oberip".

На виконання рішення Ради суддів України від 20 квітня 2007 року № 32 та з метою забезпечення виконання вимог Закону "Про доступ до судових рішень" щодо своєчасного та повного наповнення Єдиного державного реєстру судових рішень (далі — Реєстр) впроваджується практика відправлення

судами ухвалених рішень до Реєстру в електронному вигляді, що значно прискорює їх внесення, знижує витрати коштів на поштові послуги та витрати, пов'язані з виготовленням паперових копій судових рішень. Як на нашу думку, загальна норма щодо направлення рішень до Реєстру, яка передбачена вищевказаним законом, є надто затратною, а тому ДСА України працює над вирішенням питання про запровадження критеріїв відбору рішень для опублікування й надання загального доступу після їх реєстрації в Реєстрі. При тому на постійному контролі ТУ ДСА залишається завдання своєчасного наповнення Реєстру, зокрема, здійснено низку організаційних заходів, спрямованих на встановлення постійного контролю за даним процесом, навчання та надання практичної допомоги спеціалістам з інформаційних технологій у виконанні цієї роботи тощо.

Окремі ТУ ДСА вказують на постійні проблеми із направленням рішень до Реєстру в зв'язку із закінченням строків дії цифрових ключів суддів та невчасним виготовленням виробником нових. А в зв'язку із призупиненням у 2009 році роботи регіональної служби підтримки виникла проблема з технічним забезпеченням судів через неможливість візду працівників ДП "ІСС" безпосередньо до суду. Неякісний підбір кадрів головами судів, невідповідність кваліфікації спеціалістів з інформаційних технологій негативно впливає на роботу з інформатизації судів та ускладнює співпрацю з працівниками ДП "ІСС".

Зазначу також, що за станом на 01.01.2010 року всі місцеві загальні суди, окрім Дарницького райсуду Києва, надсилають копії судових рішень до Реєстру в електронному вигляді, що складає 69 відсотків від загальної кількості рішень, ухвалених судами.

Важкою залишається ситуація в судах з обслуговуванням комп'ютерної та оргтехніки, яка потребує ремонту, своєчасної заміни витратних матеріалів, а виділених коштів ледве вистачає на обслуговування лише декількох одиниць техніки в кожному суді. При цьому ремонт деяких моделей техніки є недоцільним, бо його вартість, подекуди, перевищує вартість самої техніки більш новітнього зразка. Крім того, програми, які застосовуються в судах, потребують обладнання зі значно вищими параметрами, в т.ч. і для підсистеми "Судова статистика".

Істотною проблемою для нас є заповнення в судах вакансій спеціаліста з інформаційних технологій. Причина — низька заробітна плата.

Разом із тим ТУ ДСА в місті Києві вказує й на позитивні зрушення. До судів передано активне мережеве обладнання, комп'ютери та сервери. Проведено обстеження локальних комп'ютерних мереж судів та ведуться роботи по їх налаштуванню й модернізації. Здійснюється діяльність по своєчасному забезпеченню судів належними паливно-мастиль-

ними матеріалами для наявного автотранспорту, але відсутність коштів негативно відбивається на своєчасній заміні вузлів і механізмів, ремонті транспортних засобів тощо. ТУ ДСА в Полтавській області як позитив відзначає, що додаткове встановлення в судах міні-локальних мереж значно покращило ефективність роботи місцевих судів області.

Забезпечення судів приміщеннями

З огляду на зазначене вище та враховуючи постанову Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2008 року № 943 "Про економію бюджетних коштів, передбачених для утримання органів державної влади та інших державних органів", у 2009 році роботи з поточного та капітального ремонтів так і не розпочиналися. У зв'язку з відсутністю фінансування протягом 2009 року здійснювалися лише заходи, що не потребували фінансування, або виконання яких було розпочато в 2008-му.

У звітному періоді з місцевого бюджету АР Крим виділено 190 тис. грн для проведення ремонтів у 5 судах, а саме: Ленінському, Білогірському, Сімферопольському, Кіровському районних та Євпаторійському міському судах, та на придбання меблів для Ради суддів АРК. Окрім того, ТУ ДСА в автономії отримано 4 свідоцтва про право власності на будівлі — Красногвардійського та Роздольненського районних судів, Ялтинського міського суду та Київського районного суду Сімферополя.

Із метою впорядкування правових засад використання приміщення Літинським районним судом ТУ ДСА у Вінницькій області розпочато процедуру передачі частини будівлі із комунальної в державну власність з її подальшим віднесенням до сфери управління ДСА. За результатами проведених переговорів ТУ ДСА у Дніпропетровській області з балансоутримувачами та власниками приміщень, за їхні кошти проведено поточні ремонти в 9 приміщеннях — Межевському, Покровському, Солонянському, Софіївському районних та Тернівському міському судах, Заводському районному суді Дніпродзержинська, Красногвардійському районному суді Дніпропетровська, Довгінцівському та Держинському районних судах Кривого Рогу. Окрім того, теруправління організовано проведення поточних ремонтів 7 приміщень — Апостолівського, Петриківського та Софіївського районних і Павлоградського міськрайонного судів, Амур-Нижньодніпровського та Самарського районних судів Дніпропетровська, Заводського районного суду міста Дніпродзержинська — на загальну суму 126 тис. грн з держбюджету.

ТУ ДСА у Житомирській області витрачено 8,9 тис. грн. на закупівлю будівельних матеріалів для потреб Коростенського, Малинського, Олевського, Радомишльського, Романівського та Чуднівського районних судів, Богунського та Корольовського рай-

судів м. Житомира, в яких власними силами проведено поточні ремонти. Водночас Черняхівської райрадою виділено зі спеціального фонду 10 тис. грн на здійснення поточного ремонту приміщення місцевого районного суду. Протягом 2009 року проведено відповідну роботу щодо оформлення 3 свідоцтв про права власності на будівлі, в яких розміщено Баранівський, Володарсько-Волинський, Коростенський районні суди, а також 6 державних актів на право постійного користування земельними ділянками, на яких розташовано будівлі Володарсько-Волинського, Лугинського, Любарського, Олевського, Радомишльського та Ружинського районних судів області. Також ТУ ДСА розпочато процедуру впорядкування правових засад використання приміщення Попільнянським районним судом.

ТУ ДСА в Запорізькій області в 2009 році отримано свідоцтво про право власності на приміщення Шевченківського районного суду міста Запоріжжя. Окрім того, рішенням Господарського суду Запорізької області від 26.11.2009 року визнано право власності за державою на частину будівлі, яку займає Бердянський міськрайонний суд.

За інформацією ТУ ДСА в Полтавській області у звітному періоді з місцевого бюджету виділено кошти на проведення благоустрою території, прилеглої до будівлі Лубенського районного суду. Упродовж звітнього періоду ТУ ДСА в Чернівецькій області коштами спецфонду на загальну суму 8 тис. грн. проведено поточні ремонти приміщень Заставнівського та Хотинського райсудів. Водночас за кошти Чернівецької обласної ради проведено ремонтні роботи на загальну суму 50 тис. грн у приміщеннях Першотравневого та Шевченківського районних судів Чернівців.

ТУ ДСА у Черкаській області за рахунок коштів спеціального фонду на загальну суму 376,4 тис. грн проведено поточний ремонт у 7 приміщеннях — Ватутинського міського, Жашківського, Звенигородського, Черкаського районних та Уманського міськрайонного судів, Придніпровського й Соснівського райсудів міста Черкаси.

ТУ ДСА в м. Києві, співпрацюючи з органами виконавчої влади міста, вирішує питання стосовно відведення вільних земельних ділянок для будівництва нових приміщень судів. Так, для зведення новобудови Солом'янського районного суду столиці укладено угоду на виготовлення передпроектних пропозицій щодо зміни цільового призначення запропонованої земельної ділянки. Отримано згоду Київського міського голови на відведення земельної ділянки під спорудження будинку Шевченківського районного суду міста Києва. Триває й робота стосовно відведення земельної ділянки під будівництво Подільського районного суду столиці.

ТУ ДСА в місті Севастополі отримано державний акт на право постійного користування земель-

ною ділянкою для проведення реконструкції будівлі під Будинок правосуддя в Балаклавському районі Севастополя. Триває робота щодо оформлення державного акта на право постійного користування земельною ділянкою, на якій розташована будівля Гагарінського районного суду міста. За кошти місцевого бюджету проведено капітальні ремонти в приміщеннях Гагарінського і Ленінського районних судів Севастополя.

Нагадаю, що за станом на 01.01.2010 року загальна кількість приміщень судів, які задіяні для здійснення правосуддя, становила 731, що на 7 приміщень більше, аніж станом на звітну дату 2009-го. Зокрема, в Дніпропетровській області ця кількість збільшилася на 2 приміщення, в Донецькій, Львівській, Миколаївській, Одеській, Сумській, Харківській, Хмельницькій областях та місті Києві — на 1, а в Полтавській та Запорізькій областях вона зменшилася, відповідно, на 2 та 1 приміщення.

За даними ТУ ДСА, на звітний період загальна площа приміщень судів складає 555804,41 кв. м, що на 10752,42 кв. м більше, ніж за станом на звітну дату 2009 року. У Донецькій області площа приміщень судів збільшилася на 5810,76 кв. м, у Дніпропетровській — на 1287,5. Відповідно збільшилась і кількість квадратних метрів загальної площі приміщень судів, що припадає на одного суддю — із 116,5 до 117,94 кв. м. Найкраща ситуація склалася в Кіровоградській — 146,2 кв. м. та Івано-Франківській областях — 145,3 кв. м. на одного суддю, а найгірша в місті Києві — 70 кв. м. на одного суддю.

На жаль, за станом на 01.01.2010 р. із 666 місцевих загальних судів лише 94 суди (14,3 відсотка від їх загальної кількості) мають приміщення, які відповідають вимогам щодо здійснення правосуддя. Це всього на 3 приміщення більше, ніж у минулому році. Решта приміщень судів потребують реконструкції або добудови.

Найкращий показник забезпечення судів приміщеннями, що відповідають вимогам щодо здійснення правосуддя, мають Рівненська область 38,9% (7 судів з 18), Миколаївська — 29,2% (7 з 24), Чернівецька — 28,6 % (4 з 14), Херсонська — 27,3% (6 з 22), Черкаська — 26,1 % (6 з 23), Чернігівська — 25,0% (6 з 24). Водночас протягом 2009 року жоден із судів у Харківській області, містах Києві та Севастополі не був забезпечений належним приміщенням.

Забезпечення безпеки судів та охорони приміщень судів

За станом на 1 січня 2010 року спеціальним підрозділом судової міліції "Грифон" (далі — СПСМ "Грифон") охороняється 397 приміщень судів, тобто 54,3 відсотка від загальної кількості приміщень судів, які задіяні для здійснення правосуддя, з них ці-

лодобово — 161 приміщення, тобто лише 22 відсотки від загальної кількості.

Стовідсотково СПСМ "Грифон" охороняються приміщення судів Івано-Франківської (17 приміщень всього/6 цілодобово), Рівненської (18/3), Тернопільської (17/4), Чернівецької (14\6) областей та міста Севастополя (4/3).

Найменші показники в — Полтавській — СПСМ "Грифон" здійснює охорону приміщень лише у 8 місцевих загальних судах із 31, тобто 23,5 %, Миколаївській — 7 із 24 (29 %), Житомирській — 8 із 26 (30 %).

Пов'язано це, в першу чергу, з недостатнім фінансуванням, невідповідністю окремих приміщень судів вимогам спільного наказу МВС України та ДСА України від 06.09.04 № 1003 дск/149 "Про затвердження Інструкції про порядок організації підтримки громадського порядку в суді, запобігання проявам неповаги до суду, а також охорони приміщень суду" та недоукомплектованістю особового складу батальйону. Актуальним залишається й питання щодо збільшення штатної чисельності працівників СБСМ "Грифон" та звільнення їх від виконання невластивих їм функцій по охороні інших об'єктів.

Ряд ТУ ДСА пропонує вирішити питання забезпечення належної безпеки в приміщеннях судів шляхом введення штатних одиниць нічних сторожів за рахунок економії заробітної плати вакантних посад суддів.

За станом на 01.01.2010 року:

1. Кількість приміщень судів, обладнаних охоронною сигналізацією — 620 (84,8 %). Стовідсотково обладнані суди Івано-Франківської, Луганської, Херсонської, Чернівецької областей та міста Севастополя, а найменше — Київської (56,3 %) та Донецької (60,7 %) областей.

2. Кількість приміщень судів, обладнаних протипожежною сигналізацією в робочому стані — 228 (31 %). Стовідсотково обладнані лише суди Чернівецької області. Зовсім необладнані суди Полтавської, Херсонської областей та міста Севастополя.

3. Кількість судів, в яких встановлено стаціонарні металодетектори, — 291 (39,8 %). Стовідсотково забезпечені суди Івано-Франківської області та міста Севастополя, а в Тернопільській області металодетектори не встановлені в жодному суді.

Відповідно до рішення Дніпропетровської облради №507-18/V від 29.01.2006 року "Про обласний бюджет на 2009 рік" та виконання заходів Регіональної програми "Організаційного забезпечення діяльності судів Дніпропетровської області на 2006-2010 рр.", у вересні 2009 року було виділено 200 тис. грн, які використані ТУ ДСА в Дніпропетровській області на закупівлю та встановлення системи бездротової тривожної сигналізації в усіх залах судових засідань 50 приміщень судів, тобто в 100 % при-

міщень судів, в яких розташовуються зали судових засідань.

У зв'язку з відсутністю фінансування ТУ ДСА в Львівській області з 1 липня 2009 року розірвано угоди з Державною службою охорони при ГУ МВС України області на охорону приміщень 16 судів, в яких було встановлено централізоване спостереження. На даний час приміщення судів взято під охорону РВ УМВС України шляхом встановлення системи тривожних кнопок. Вони задіяні на лінію телефонного зв'язку чергових частин РВ УМВС України у Львівській області з голосовим повідомленням по автодозвону в чергову частину.

Гострим залишається й питання обладнання в судах конвойних приміщень, оскільки підрозділами органів внутрішніх справ надсилаються попередження про недоставку підсудних в судові засідання в разі невиконання вимог до цих приміщень.

Соціально-побутове забезпечення суддів

Забезпечення суддів житлом у шестимісячний термін і надалі залишається одним із проблемних питань соціального захисту суддів, особливо з огляду на припинення фінансування програми забезпечення суддів житлом у зв'язку з фінансовою кризою. За станом на 01.01.2010 року кількість суддів, які перебувають на квартирному обліку, становить 678 осіб. Регіональними програмами протягом звітного періоду передбачено надання житла 92 суддям, натомість надано лише 45: у Донецькій області — 9 суддям, в місті Києві — 7, в Київській області — 6, в Одеській та Харківській областях — по 5 суддів отримали житло, в Дніпропетровській та Івано-Франківській — по 3, в АР Крим та Миколаївській області — по 2, в Луганській, Тернопільській та Херсонській областях — по 1. Поліпшення житлових умов передбачено 13 суддям. З них поліпшено 4 — 2 суддям у Херсонській області та 2 у місті Києві.

У 2009 р. ТУ ДСА в місті Києві отримано згоду Київського міського голови (від 23.07.2009 року № Д-4486) на розроблення документації із землеустрою по вул. Севастопольська, 14 для будівництва житлового будинку для суддів та працівників апарату судів столиці. В даний час ведеться робота по отриманню дозволу на відведення земельної ділянки.

Кадрове забезпечення

Через недостатнє фінансування не всі судді та працівники апарату судів мають можливість для проходження навчання. Основним чинником, який обумовив неможливість підвищення кваліфікації суддів та працівників апарату, є відсутність коштів на оплату відряджень, а також зменшення в 2009 році розміру заробітної плати суддів та працівників апарату судів, що унеможливило участь слуша-

чів у навчальних курсах за власний рахунок із подальшим погашенням заборгованості.

Проблемним є й питання звільнення суддів у відставку при досягненні 65-річного віку та за станом здоров'я, оскільки саме ця процедура займає чимало часу, вимагає проходження багатьох не виправдано "необхідних" інстанцій. Так, суддя Виноградівського районного суду Закарпатської області П.О. Назаров 26.01.2009 р. подав на адресу Верховної Ради заяву про звільнення у відставку відповідно до п. 9 ч. 5 ст. 126 Конституції України та ст. 43 Закону "Про статус суддів". А 25 травня того ж року йому виповнилося 65 років і з 26.05.2009 р. до 08.10.2009 р. він не відправляв правосуддя, але, при тому, отримував заробітну плату. І такі приклади непоодинокі. Тому складна процедура звільнення суддів у відставку при досягненні 65-річного віку та за станом здоров'я потребує негайного вирішення (спрощення) на законодавчому рівні.

Процедура першого призначення на посаду судді з моменту рекомендації кваліфікаційною комісією до видання Указу Президента України триває в часі від 6 до 10 місяців, іноді — до одного року, що, звісно, збільшує навантаження на інших працюючих суддів. Інша проблема, що стосується кадрових питань. Так, за даними ТУ ДСА в Івано-Франківській області у двох суддів місцевих судів закінчився термін повноважень відповідно 04.08.2008 та 20.12.2008 рр. Обидва вони рекомендовані Вищою кваліфікаційною комісією суддів України для обрання на посади безстроково, однак до цього часу їх документи перебувають у профільному комітеті Верховної Ради України.

Загалом у 2009 році ТУ ДСА було підготовлено 284 матеріалів щодо призначення на посаду судді вперше. Із них ДСАУ до ТУ ДСА було повернуто 32 матеріали, Секретаріатом Президента України на доопрацювання — 60. При підготовці 268 матеріалів щодо обрання суддів безстроково 52 рази були порушені строки подання документів до ДСА України.

Назву ще декілька проблем, які стосуються кадрових питань. Враховуючи той факт, що служба судових розпорядників є дієвим підрозділом по забезпеченню належного порядку в судовому засіданні, є потреба запровадження в судах додаткових посад старших судових розпорядників та судових розпорядників. А зважаючи на значне підвищення навантаження, а також на збільшення складу суддів місцевих загальних судів, виникає необхідність у забезпеченні відповідною кількістю працівників апарату суду для належного відправлення правосуддя. Загальна кількість судів, які потребують збільшення чисельності працівників апарату, складає 450 (67,6 %) — на 1462 штатні одиниці (7 %) відповідно до обґрунтованих пропозицій.

Окрім того, протягом останніх років зберігається незмінна тенденція зростання надходження до місцевих загальних судів усіх категорій справ та матеріалів, у зв'язку з чим ряд ТУ ДСА пропонує ввести у судах посаду архіваріуса.

Продовжуючи цю тему, зазначу, що ТУ ДСА протягом трьох кварталів 2009 року здійснено перевірки стану організації роботи з кадрами та ведення кадрового діловодства в 224 судах із виїздом на місце. В ході проведених перевірок працівникам апарату судів вказано на недоліки та порушення в організації даної роботи й ведення кадрового діловодства, надано терміни для усунення недоліків, а незначні упущення працівниками місцевих судів усунуто під час перевірки. Так, під час перевірки Підгаєцького районного суду Тернопільської області працівниками ТУ ДСА в області виявлено порушення своїх службових обов'язків помічником судді І.Т. Манюком, який від імені суду виносив рішення та видавав їх громадянам. За результатами перевірки підготовлено відповідну довідку, яку адресовано органам внутрішніх справ та в. о. голови Підгаєцького районного суду, щодо І.Т. Манюка порушено кримінальну справу, керівнику апарату винесено догану, а старшого секретаря суду переведено на посаду секретаря судового засідання.

Із метою недопущення подібного, необхідно чітко визначити на законодавчому рівні повноваження ДСА щодо проведення перевірок стану ведення діловодства та інших питань, оскільки іноді неможливо провести перевірку фактів, викладених у скаргах громадян, позаяк суди трактують таку перевірку, як втручання у процесуальні дії судді. Тим часом порушення не усуваються, бо негативні висновки перевірок не мають ніякого значення для голів судів. Відсутній механізм та законні підстави для відповідальності працівників апарату судів, що допускають порушення.

ТУ ДСА в місті Києві пропонує ініціювати притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників апарату судів у разі виявлення порушень вимог Інструкції з діловодства в місцевому загальному суді, при цьому чітко передбачити порядок виявлення та фіксації таких порушень — перевірки, протоколи тощо. Враховуючи навантаження, ТУ ДСА в Івано-Франківській області пропонує ввести в практику залучення працівників юридичного управління ДСА України для представлення інтересів ТУ ДСА в судах міста Києва, що дасть змогу оперативніше реагувати на прийняті рішення по справах.

Наостанок зазначу, що попри всі наявні проблеми, зокрема фінансові, Державна судова адміністрація робить і робитиме надалі все можливе для своєчасного й належного забезпечення судів України.

АКТУАЛЬНО

ЧИ МОЖЕ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АКТ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ЗУПИНИТИ ДІЮ ЗАКОНУ?

Олександр ЛОЩИН,
заступник Голови Державної судової адміністрації України,
кандидат економічних наук

На сьогодні основні засади матеріального забезпечення суддів визначені відповідно до статті 44 Закону України "Про статус суддів". Згідно з частиною першою зазначеної статті встановлено, що заробітна плата суддів складається з посадового окладу, премій, доплат за кваліфікаційні класи, надбавок за вислугу років та інших надбавок. Тобто закон лише встановлює структуру виплат, з яких складається заробітна плата. Конкретні ж розміри таких виплат, у тому числі посадових окладів суддів, устанавлюються підзаконними нормативними актами.

У вересні 2005 року була прийнята постанова Кабінету Міністрів України № 865 "Про оплату праці суддів", відповідно до якої нові посадові оклади визначені не в абсолютних величинах, а в коефіцієнтах до мінімальної заробітної плати. Також у цей час уряд приймає ще декілька постанов щодо оплати праці керівників держави та органів влади, де також передбачає розрахунок їх посадових окладів від мінімальної заробітної плати.

Стаття 3 Закону України "Про оплату праці" говорить про те, що мінімальна заробітна плата є державною соціальною гарантією. Тобто підвищення її розміру повинно підтримувати вже досягнутий рівень життя. Однак у грудні 2005 року уряд приймає постанову № 1243 "Питання оплати праці вищих посадових осіб України, окремих керівних працівників органів державної влади і органів місцевого самоврядування та судів", відповідно до якої відбувається фіксування розміру мінімальної заробітної плати для високопосадовців та суддів на рівні 332 гривень (мінімальна заробітна плата за станом на 01.09.2005 р.). Внаслідок чого постанову КМУ від 03.09.2005 р. № 865 доповнено пун-

ктом 41 такого змісту: "Установити, що розміри посадових окладів, передбачених цією постановою, встановлюються виходячи з розміру мінімальної заробітної плати 332 гривні і в подальшому при підвищенні мінімальної заробітної плати їх перерахунок не провадиться" (зміни внесені згідно з постановою КМУ від 31.12.2005 р. № 1310).

При цьому було проігноровано той факт, що відповідно до статті 11 Закону України "Про статус суддів" матеріальне й соціальне забезпечення суддів виступає однією з гарантій їх незалежності, які не можуть бути скасовані чи знижені іншими нормативними актами, а відповідно до статті 126 Конституції України незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією і законами України.

19 березня 2007 року Печерським районним судом м. Києва було винесено рішення в адміністративній справі за позовом О.О. Одинака до Держави Україна та Кабінету Міністрів України. Однією із вимог вказаного позову було визнання протиправними окремих положень постанови Кабінету Міністрів України від 31.12.2005 р. № 1310 "Про внесення змін до пос-

АКТУАЛЬНО

танови Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2005 року № 865". Зазначена вимога судом була задоволена. Відповідно до ухвал Київського апеляційного адміністративного суду від 03.12.2007 р. та Вищого адміністративного суду України від 29.10.2009 р. вказане судове рішення в частині скасування пункту 41 постанови Кабінету Міністрів України від 03.09.2005 р. № 865 залишено без змін.

21 травня 2008 року окружним адміністративним судом м. Києва винесено рішення у справі за позовом до КМУ, відповідно до якого визнано незаконними постанову Кабінету Міністрів України від 21.12.2005 р. № 1243 "Питання оплати праці вищих посадових осіб України, окремих керівних працівників органів державної влади і органів місцевого самоврядування та суддів" щодо встановлення розміру посадового окладу суддів; пункт 4-1 постанови Кабінету Міністрів України від 31.12.2005 р. № 1310 "Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2005 р. № 865" та пункт 4-1 постанови Кабінету Міністрів України від 03.09.2005 р. № 865 "Про оплату праці та щомісячне грошове утримання суддів". Зазначена постанова набрала чинності 19.08.2009-го, оскільки залишена в силі ухвалою Київського апеляційного адміністративного суду.

На сьогодні постає закономірне питання щодо виконання вказаних судових рішень. Як уже зазначалося, судові рішення окружного адміністративного суду м. Києва від 21.05.2008 р. та Печерського районного суду м. Києва від 19.03.2007 р. винесені у справах за позовами до Кабінету Міністрів України. Відповідно до

статті 117 Конституції України та статті 52 Закону "Про Кабінет Міністрів України" прийняття постанов Кабінету Міністрів є його виключною компетенцією. Державна судова адміністрація України, як орган виконавчої влади, діє лише в межах повноважень, визначених Законом "Про судоустрій України", зокрема його статтями 119 та 126, а також Положенням про Державну судову адміністрацію України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 14.01.2009 р. № 14.

Так, у 2008 році ДСА України було розроблено проект постанови Кабінету Міністрів України щодо скасування обмеження при обчисленні посадових окладів суддів виходячи із мінімальної заробітної плати 332 гривні. Відповідно до Регламенту Кабінету Міністрів України, затвердженого постановою КМУ від 18.07.2007 р. № 950, зазначений проект у жовтні 2008-го був надісланий на погодження до відповідних органів, а саме: Міністерства фінансів, Міністерства праці та соціальної політики та Міністерства економіки. Жодним із вказаних міністерств проект постанови не підтримано.

На сьогодні ДСА України ще раз підготовлено проект змін до постанов КМУ від 03.09.2005 р. № 865 та від 21.12.2005 р. № 1243. Додамо, що позитивне вирішення цього питання потребуватиме додаткового фінансування з державного бюджету в сумі 2987,1 млн грн (на 9 місяців 2010 року). На сьогодні, коли всі державні механізми розбалансовані, а фінансового ресурсу не вистачає, розв'язання даного питання залишається однією з найскладніших та найгостріших проблем.

КОРОТКО

ОДЕСЬКИМ СУДДЯМ СТАЛО ЛЕГШЕ

Як розповіла на прес-конференції начальник територіального управління Державної судової адміністрації в Одеській області Лариса Єршова, протягом 2009 року до Апеляційного (по першій інстанції) та місцевих судів Одеської області надійшло 286 973 справи та матеріали, що на 54,77% менше, ніж у 2008 році (634 463). Таке значне зменшення кількості справ і матеріалів пов'язане зі змінами, внесеними наприкінці 2008 року до Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Така ж тенденція спостерігається і по всій Україні: 2009 р. — 1,6 млн справ і матеріалів, 2008 р. — 6,6 млн. У 2009 році справ по адміністративних правопорушеннях — 97 346, у той час як у 2008 — 474 904. Місцеві та апеляційні суди розглянули 282 301 справ і матеріалів (2008 р. — 627 666). Се-

редньомісячне навантаження на одного суддю місцевого загального суду становить близько 95 справ і матеріалів (2008 р. — понад 215).

Найбільше навантаження на одного суддю в Іллічівському міському суді — понад 135, найменше — у Теплодарському міському суді — 23.

СУДОЧИНСТВО

ЮРИДИЧНА ТА ЛОГІЧНА ВИВАЖЕНІСТЬ І МОВНА ДОСКОНАЛІСТЬ СУДОВОГО РІШЕННЯ – ЗАПОРУКА ЙОГО ПРАВОСУДНОСТІ

Михайло ЦУРКАН,
заступник Голови Вищого
адміністративного суду України

Володимир ПЕРЕПЕЛЮК,
радник Голови Вищого
адміністративного суду України

СУДОЧИНСТВО

Результатом здійснення правосуддя, тобто наслідком встановлених у справі обставин, є ухвалений відповідно до норм матеріального та процесуального права акт – судове рішення. Пленум Верховного Суду України в постанові від 29 грудня 1976 р. № 11 "Про судове рішення" зазначив, що судове рішення є найважливішим актом правосуддя, покликаним забезпечити захист гарантованих Конституцією України прав і свобод людини, правопорядку та здійснення проголошеного Конституцією принципу верховенства права [1].

У законодавстві термін "судове рішення" не визначений. За змістом частини 5 статті 124 та частини 3 статті 129 Конституції України поняття "судове рішення" та "рішення суду" вжиті як синоніми й визначають загальну назву акта застосування права судом. Узагальнюючий підхід до визначення цих термінів збережено і в пункті 7 частини 1 статті 7, пункті 12 частини 1 статті 3 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС). Поряд із цим, на відміну від Цивільного процесуального та Господарського процесуального кодексів, КАС містить визначення видів судового рішення (стаття 158). У ньому розкриті поняття постанови та ухвали (пункти 13, 14 частини 1 статті 3), що дає змогу вести мову про різновиди судових рішень, залежно від форми, способу

прийняття, за обсягом вирішених у них питань, юридичними наслідками тощо.

Оскільки судове рішення – це правовий (правозастосовний) персоніфікований акт, прийнятий судом на основі нормативно-правових актів, який має разовий характер та є обов'язковим до виконання, то законодавець визначив низку вимог, яким повинні відповідати рішення.

При складанні судового рішення необхідно дотримуватися загальних вимог, що висувуються до форми правових, у тому числі судових актів. Ці вимоги традиційно іменуються правилами юридичної техніки та розподілені на такі групи: а) правові вимоги; б) логічні вимоги; в) структурно-композиційні вимоги; г) мовностилістичні вимоги [2]. У судовій

практиці зустрічаються приклади як вдалого застосування судами вимог кожної із наведених груп, так і їхнього ігнорування.

Щодо дотримання правових вимог

Основними є вимоги про *законність та обґрунтованість* судового рішення. Вимоги щодо законності та обґрунтованості рішень суду містилися і в Цивільному процесуальному кодексі 1963 р. (стаття 202), за правилами якого розглядалися справи, що виникали з адміністративно-правових відносин. Проте з прийняттям КАС поняття "законність" та "обґрунтованість" набули законодавчого визначення. Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права при дотриманні норм процесуального права, а обґрунтованим може визнаватися лише рішення, ухвалене на підставі повно й усебічно з'ясованих обставин в адміністративній справі, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні (стаття 159 КАС).

Розкриваючи поняття законності рішення, необхідно виходити з того, що суди, виконавши вимоги процесуального законодавства, постановляють рішення не лише на підставі закону, що регулює спірні правовідносини, подібні правовідносини (аналогія закону), або за відсутності такого закону — на підставі конституційних принципів і загальних засад права (аналогія права), а й керуються принципом верховенства права, з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини.

Концепція справедливого судового розгляду, яку сповідує Європейський суд з прав людини, передбачає право на обґрунтоване судові рішення, оскільки просте посилання на положення законодавства не може вважатися таким обґрунтуванням. Зокрема, в справі Хаджианастасіу проти Греції Суд зауважив, що договірні держави користуються повною свободою у виборі належних засобів для забезпечення відповідності їхніх судових систем вимогам ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Національні суди повинні, однак, наводити з достатньою чіткістю підстави, на яких ґрунтується їхнє рішення. Саме це, зокрема, робить можливим для обвинуваченого ефективно використати власне право на апеляцію [3].

Особливо старанно слід обґрунтовувати рішення, прийняті судом в результаті виходу за межі позовних вимог. Принцип офіційності дозволяє суду вийти за межі позовних вимог, якщо це необхідно для повного захисту прав, свобод та інтересів сторін чи третіх осіб (частина 2 статті 11 КАС). Закон не розкриває зміст цього повноваження суду. Буквальне тлумачення терміну "позовна вимога", що використаний у статтях 11 та 105 КАС, обмежує його зміст лише предметом позову, тобто певним проханням позивача щодо способу вирішення спору по суті. Проте стаття 51 (права та обов'язки сторін) та стаття 137 КАС (зміна позовних вимог) допускає розширене тлумачення цього терміну та можливість охоплен-

ня ним як предмету, так і підстав позову. Закон не тільки не обмежує суд колом обставин, які заявлені як підстава позову, але й зобов'язує його вийти за межі цього кола і дослідити всі обставини, що мали значення при вчиненні відповідачем дії (бездіяльності) чи прийнятті рішення (частина 3 статті 2 КАС). Таким чином, частина 2 статті 11 КАС передбачає право суду вийти за межі предмету позову, оскільки його право (і обов'язок) на вихід за межі підстав позову і так передбачене частиною 3 статті 2 цього Кодексу. Отже, якщо суд вийде за межі предмету позову, то в описовій частині постанови він має зафіксувати факт виходу і його зміст, а в мотивувальній частині — навести обставини, якими він доводитиме правомірність такого кроку.

Нерідко суди включають до описової частини рішення також іншу інформацію про дії учасників процесу та рішення суду, що були вчинені на стадіях, які передували судовому засіданню, про дії учасників процесу та рішення суду, що були вчинені під час судового розгляду (наприклад, факт відкриття провадження, призначення попереднього судового засідання, залучення до справи третіх осіб, призначення судового засідання, оголошення перерв у судовому засіданні [4], надходження та зміст заяви сторони про підтвердження повноважень представника тощо). На нашу думку, ці відомості є зайвими в тексті постанови. Як уже було зазначено, вона є результатом судового розгляду, а не формою фіксації його перебігу. На момент ухвалення постанови усі згадані факти вже зафіксовані або в ухвалях суду, або в журналі судового засідання та спеціальному носії інформації.

Проте в постанові суду слід відобразити факт її ухвалення на попередньому судовому засіданні, якщо заява відповідача про визнання позову надійшла саме на цій стадії провадження справи [5].

При прийнятті постанови суд, за наявності підстав, вирішує питання про допуск її негайного виконання (пункт 6 частини 1 статті 161 КАС). Зауважимо, що в даному приписі йдеться лише про підстави, які, безумовно, тягнуть за собою негайне виконання (частина 1 статті 256 КАС). Із решти підстав, що передбачені частиною другою статті 256 КАС, негайне виконання може бути допущене ухвалою суду. У судовій практиці при позитивному вирішенні цього питання в резолютивній частині рішення зазвичай зустрічаємо таке формулювання: "*Допустити негайне виконання даного судового рішення*" [6]. Якщо всі чи деякі позовні вимоги задоволено, то суд у резолютивній частині рішення має зазначити, до якої вимоги (вимог) допускається негайне виконання [7].

Інколи питання про допуск негайного виконання суд вирішує постановою, хоча КАС вимагає у відповідному випадку постановлення ухвали. Так, Орджонікідзевський районний суд м. Харкова постановою допустив негайне виконання свого висновку щодо вимоги Орджонікідзевського РВ ГУМВС України в Харківській області до громадянина Республіки Азербайджан ОСОБА_1 про примусове видворення

його з України [8]. Слід визнати, що сам же Кодекс підштовхує суд до такого процесуального порушення. Негайне виконання вимоги, зокрема про примусове видворення з України, допущене ухвалою, як того й вимагає КАС, може бути реалізоване лише після набрання нею законної сили (тобто за наявності обставин, пов'язаних із її оскарженням — ст. 254 КАС). У такому випадку не забезпечується основне призначення ухвали — негайність виконання.

Якщо наведена процесуальна помилка стане підставою для апеляційного оскарження постанови, яке рішення має ухвалити суд апеляційного інстанції? На нашу думку, в разі правильного по суті вирішення питання про негайне виконання має бути ухвалена постанова про зміну оскарженої постанови шляхом вилучення висновку з цього питання та одночасно постановлена ухвала про допуск (відмову в допуску) негайного виконання постанови. Якщо висновок суду першої інстанції зі згаданого питання є помилковим, то суд апеляційної інстанції має скасувати оскаржену постанову у відповідній частині.

Допускаючи негайне виконання, окремі суди в резолютивній частині постанови одночасно вирішують питання про видачу виконавчого листа [9]. Такий підхід порушує як процедуру вирішення цього питання, так і диспозитивне право сторони (третьої особи) на ініціювання примусового виконання рішення суду. Стаття 258 КАС передбачає, що виконавчий лист видається лише за заявою особи, на користь якої ухвалено судові рішення; власна ініціатива суду не може бути приводом для розгляду цього питання. Наведене положення відображає одну із вимог принципу диспозитивності: за загальним правилом процесуальна діяльність суду (процес у цілому чи окрема група дій) розпочинається лише за ініціативою заінтересованої особи. До того ж, висновок суду щодо видачі виконавчого листа є зайвим з огляду на системні зв'язки між структурними елементами постанови. Висновки суду з цього питання, викладені в резолютивній частині, не мають своїх засновків (підстав та приводів його розгляду), які були б зафіксовані в попередніх частинах постанови. Висновки суду мають відповідати позовним вимогам, відображеним у вступній частині постанови. В той же час, питання про видачу виконавчого листа до позовних вимог не відноситься.

Окремі суди свої висновки щодо негайного виконання постанови викладають не в резолютивній, а в мотивувальній частині [10]. На це необхідно зауважити, що допуск негайного виконання є індивідуальним правовим приписом, що адресується сторонам (третім особам), а тому його місце в резолютивній частині.

Стаття 161 КАС визначає, що під час прийняття постанови суд вирішує питання щодо наявності підстав для допуску негайного виконання судового рішення. Буквальне тлумачення цього припису припускає, що в резолютивній частині рішення відповідь на це питання викладається незалежно від того, чи є

вона позитивною, а чи негативною. Очевидно, виходячи саме із таких міркувань окремі суди закріплюють у резолютивній частині постанови негативну відповідь і формулюють її, зокрема, таким чином: "У допущенні негайного виконання рішення суду — відмовити" [11]. У наведений спосіб суд дав свій висновок щодо клопотання позивача про допуск негайного виконання. На нашу думку, за загальним правилом у постанові немає сенсу викладати негативну відповідь, оскільки вона не є індивідуальним правовим приписом і не може бути виконана. Суду достатньо в мотивувальній частині постанови викласти свої доводи про відсутність підстав для її негайного виконання. Проте, в разі заявлення клопотання про допуск до негайного виконання, суд, як виняток, закріплює негативний висновок із цього питання в резолютивній частині постанови.

До "інших правових наслідків ухваленого рішення" також слід віднести припис суду щодо порядку та строків його виконання. Так, у справі за позовом Ковельської міжрайонної державної податкової інспекції до Сільськогосподарського виробничого кооперативу "В" про стягнення 28995,89 грн з активів суд позов задовольнив і визначив такі порядок і строки виконання постанови: "Виконання рішення розстрочити за наступним графіком: — червень 2006 р. — 2000 грн; — липень 2006 р. — 5000 грн; — серпень 2006 р. — 10000 грн.; — вересень 2006 р. — 11995 грн" [12]. Частина 1 статті 257 КАС передбачає, що спосіб, порядок та строки виконання визначаються судом у разі необхідності. Очевидно, така необхідність присутня, коли закон не врегулював ці питання, або ж передав їх вирішення на розсуд суду. Інколи суди не визначають строк для добровільного виконання постанови, що не сприяє якнайшвидшому поновленню порушених прав позивача (третьої особи). Наприклад, у справі за позовом фізичної особи до митниці суд поклав на відповідача такий обов'язок: "...прийняти рішення про визначення коду товару за кодом УКТЗЕД 8704 та провести митне оформлення автомобіля марки "Ford" 2005 року випуску, кузов №1FTRX14515FB65324, об'єм 5400 см. куб. за кодом УКТЗЕД №8704313900" [13]. При цьому не було встановлено строк виконання постанови, хоча Митний кодекс України його також не визначив. Отже, його відсутність як у постанові суду, так і в законі, є передумовою для затягування в поновленні прав позивача. Тому судам варто у всіх постановках про присудження, які передбачають добровільність виконання, визначати строк такого виконання, за винятком випадків, коли він закріплений у законі.

Судове рішення має бути категоричним, тобто повинне дати таку відповідь на позовні вимоги, яка б зняла невизначеність у взаємовідносинах між сторонами спору [14]. Це завдання забезпечується, зокрема, шляхом закріплення в резолютивній частині постанови ясного й однозначного за формулюванням способу її виконання. Інколи суд свідомий того, що через об'єктивні чи суб'єктивні причини визначений

ним спосіб виконання може й не привести до реального поновлення прав позивача. В такому випадку рекомендується, поряд із основним способом виконання, передбачати факультативний, що застосовуватиметься, якщо основний не спрацює. В адміністративному судочинстві ще не склалася практика закріплення в постанові суду одночасно декількох способів її виконання. Проте існують непоодинокі приклади фіксації основного та факультативного способів захисту права, що пов'язані із наданням позивачу певного матеріального блага (квартири [15], путівки на оздоровлення [16]) або грошових коштів як компенсації його вартості. В ідеалі резолютивна частина рішення має містити вичерпні й остаточні відповіді на всі вимоги, розглянуті судом, тобто ліквідувати існуючий між сторонами адміністративний спір.

Якщо суд залучив до справи оригінали письмових доказів, речові докази, то перед ним постає питання про порядок їх повернення. Частина 4 статті 79 та частина 3 статті 80 КАС передбачає, що ці докази повертаються судом після їх дослідження, або після набрання законної сили судовим рішенням у справі за клопотанням осіб, які їх надали. Наведене положення дозволяє стверджувати, що питання про долю оригіналів письмових доказів не слід вирішувати в постанові; воно підлягає вирішенню в ухвалі, яка постановляється, або до прийняття завершального рішення у справі, або після набрання ним законної сили. Це ж правило застосовується до порядку повернення тих письмових чи речових доказів, які були тимчасово вилучені на підставі статті 271 КАС.

Дотримання логічних вимог

Мові юридичних документів властива послідовність та логічність викладу. Текст документу має відображати причинно-наслідкові зв'язки в межах речення чи в повному тексті. Зокрема, мотивувальна частина рішення має відповідати його резолютивній частині. Інколи суди не дотримуються цього правила, що призводить до неясності постанови. Зокрема, в одному із судових рішень знаходимо:

"За таких обставин, постанову суду першої інстанції не можна визнати законною і обґрунтованою, така постанова підлягає скасуванню з ухваленням нової про часткове задоволення позовних (виділено авт. — М.Ц., В.П.) вимог ОСОБА_1. На підставі наведеного, керуючись ст.ст. 13, 83, 100 Закону України "Про пенсійне забезпечення", ст.ст. 198, 202, 205, 207 КАС України, апеляційний суд —

ВИРІШИВ:

Апеляційну скаргу ОСОБА_1 — задовольнити частково.

Постанову Борзнянського районного суду Чернігівської області від 23 травня 2006 року — скасувати (виділено авт. — М.Ц., В.П.).

Визнати неправомірними дії управління Пенсійного фонду України в Борзнянському районі Чернігівської області щодо відмови в призначенні ОСОБА_1 пенсії

за віком на пільгових умовах" [17]. Як видно із мотивувальної частини рішення, суд встановив підстави для задоволення позовних вимог лише частково, однак у резолютивній частині він зазначив тільки задоволені вимоги й не вказав, які ж позовні вимоги залишено без задоволення.

Нелогічність судового рішення може виявитися в невдалій аргументації, зокрема у використанні судом неналежного доказу для обґрунтування своїх висновків. Наприклад, у справі за позовом юридичної особи до митниці про визнання недійсним рішення про визначення коду товару та талону відмови в митному оформленні вантажу суд, при ухваленні рішення, послався на відповідну довідку експерта. При цьому не було взято до уваги, що в зазначеній довідці чітко не вказувалося, під який код УКТ ЗЕД підпадав товар, що перевозився позивачем. Наведене порушення статті 70 КАС стало однією із підстав для скасування судового рішення та направлення справи на новий розгляд [18].

Логічні помилки можуть призвести до "некваліфікованої розробки теми" [19], тобто обґрунтування висновку про наявність певної обставини за допомогою доказів, яких недостатньо для цього. Наприклад, обставина правомірності проведення органом податкової служби планової перевірки має підтверджуватися низкою фактів, зокрема надсиланням відповідному платнику податків письмового повідомлення із зазначенням дати початку та закінчення проведення такої перевірки. Вирішуючи справу за позовом приватного підприємця до державної податкової інспекції про визнання протиправними рішень щодо застосування штрафних санкцій, суд не з'ясував цей факт і відмовив у задоволенні позову. Суд апеляційної інстанції виявив недоведеність такої обставини як правомірності податкової перевірки та ухвалив нову постанову у справі — про задоволення позову [20].

Порушення судом законів логіки інколи одночасно є порушенням правових приписів. Зокрема, це стосується висновків суду за результатами судового розгляду чи перегляду судових рішень; постановлення одного висновку виключає можливість застосування інших, що передбачені КАС. Наприклад, суд за результатами апеляційного перегляду не може одночасно змінити постанову суду першої інстанції та скасувати її частково із ухваленням [21] нової постанови. Ці два висновки виключають один одного, а їх одночасна фіксація в постанові призводить до невизначеності судового рішення, втрати ним категоричності.

Судове рішення, зокрема, є законним та обґрунтованим лише в тому випадку, якщо висновки суду ґрунтуються на логічних доводах. Нерідко суд обмежується лише вказівкою на докази, які, на його переконання, є достатніми для підтвердження наявності обставин у справі. Наприклад, визнавши рішення місцевої ради протиправним, суд першої інстанції послався на висновки та рекомендації постійних комісій цієї ради як на докази такої протиправності.

Проте він не навів жодних доводів на користь логічного зв'язку між цими доказами та обставиною протиправності оскарженого рішення. Наведена процесуальна помилка стала підставою для скасування рішення суду першої інстанції [22].

Дотримання композиційних вимог

Не допускається перефразувати текст правової норми, неточно її відтворювати. Інколи із рішення не ясно, де наводиться правова норма, а де суд дає своє тлумачення її змісту. Проте в більшості випадків суди цілком чітко відділяють текст норми від своїх висновків щодо її змісту, наприклад: "... *Статтею 18 Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування встановлено, що страхові внески не включаються до складу податків, інших обов'язкових платежів, що складають систему оподаткування. На ці внески не поширюється податкове законодавство. Законодавством не можуть встановлюватися пільги із нарахування та сплати страхових внесків чи звільнення від їх сплати (текст норми — М.Ц., В.П.)*. Враховуючи вищевикладене та положення частини 1 статті 19 згаданого закону, усі платники, незалежно від форм власності та господарювання, а також від вибраної системи оподаткування, зобов'язані нараховувати на суми фактичних видатків на оплату праці працівників та допомоги із тимчасової непрацездатності страхові внески в розмірі 32% та сплачувати їх у встановлені строки в повному обсязі [23] (тлумачення норми — М.Ц., В.П.)"

Фактично йдеться про тлумачення судом норм права, оскільки: "Завдяки діяльності суду норми позитивного законодавства перетворюються у "відкритий текст", до якого у процесі судового тлумачення додаються та "позитивуються", тобто закріплюються судовим рішенням, доктринально-теоретичні положення про критерії справедливості та розумності права, правові традиційні цінності та звичаї" [24].

Висновки про наявність чи відсутність обставин, включених до предмету доказування, суд має фіксувати в мотивувальній частині рішення. Резолютивна частина не призначена для цього, в ній необхідно викладати правові наслідки зафіксованих обставин. Всупереч цьому правилу деякі суди закріплюють у резолютивній частині рішення, наприклад, свій висновок про нікчемність правочину, хоча ця обставина є однією із підстав для застосування санкції (стягнення у доход держави всього, що одержане за зобов'язанням), а не самою санкцією. Вищий адміністративний суд України у своїх рішеннях неодноразово указував на цю помилку судів першої та апеляційної інстанцій [25].

Дотримання мовностилістичних вимог

Правила юридичної техніки вимагають, щоб термін, вжитий у судовому рішенні, відповідав тому змістові, який він має за законодавством Украї-

ни [26]. Інколи суди порушують цю вимогу стосовно термінів, закріплених у КАС. Так, суд першої інстанції визнав необхідність негайного виконання постанови і в резолютивній частині рішення виклав свій висновок так: "*Постанову звернути до негайного виконання*" [27]. Термін "звернути до виконання" вживається у частині 2 статті 256 КАС з метою позначення відносин щодо вирішення питання про негайне виконання, які можуть складатися після прийняття постанови. Для позначення аналогічних відносин, що складаються під час прийняття постанови, пункт 6 частини 1 статті 161 КАС використовує термін "допуск негайного виконання". Тому, закріплюючи висновок про необхідність негайного виконання постанови, суд у її резолютивній частині повинен використовувати термін "допуск негайного виконання".

Наука рекомендує, щоб термін, використаний у судовому рішенні, чітко співвідносився із поняттям, яке він позначає [28]. Частина 1 статті 11 КАС вводить поняття виходу суду за межі позовних вимог. Воно є новим для вітчизняного процесуального законодавства, що регулює порядок вирішення адміністративно-правових спорів. Обсяг цього поняття в законі чітко не визначено, а судова практика ще не напрацювала достатньо правових позицій із цього питання. Окремі суди терміном "вихід за межі позовних вимог" намагаються включити до однойменного поняття ті явища, які явно не мають відношення до виходу за межі вимог. Наприклад, суд першої інстанції в мотивувальній частині постанови на підставі частини 4 статті 9 КАС визнав невідповідність нормативно-правового акта, на основі якого діяв суб'єкт владних повноважень, законні. У свою чергу, суд апеляційної інстанції помилково розцінив це міркування як необґрунтований вихід за межі позовних вимог і скасував переглянута постанову [29].

Офіційно-діловий стиль юридичних документів не допускає, щоб мова судового рішення мала емоційне забарвлення. В одному із судових рішень знаходимо: "*Позивачу в 1998 році виплачена грошова допомога в установленому розмірі відповідно до діючого на той час законодавства, заборгованості прокуратури Луганської області перед позивачем по виплаті грошової допомоги немає, тому і мови не може бути про стягнення доплати*" [30] (виділено авт. — М.Ц., В.П.). Варто утриматись від використання в тексті документу тих словосполучень, які виражають особисте ставлення судді (суддів) до вимог позивача, та, до того ж, ускладнюють виклад думки.

Насамкінець слід зауважити, що поділ помилок судів, залежно від правил, що ними ігноруються, є досить умовним. Певним невдалим елементом тексту (словом, фразою тощо) суд може порушити одночасно декілька вимог, що належать до різних груп. Тільки дотримання всього комплексу таких вимог здатне забезпечити те, що судові рішення буде дійсно правосудним.

Використані джерела:

СУДОЧИНСТВО

1. Постанови Пленуму Верховного Суду України у цивільних справах (серія: "Кодекси і закони України"). — К.: Видавничий дім "Скіф", 2006. — С.30—35.
2. Красницька А.В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування: посібник. — 2-е вид., допов. і переробл. / А. В. Красницька. — К.: Парламентське вид-во, 2006. — С. 105—106.
3. Рішення Європейського суду з прав людини Хаджианастасіу проти Греції від 16 грудня 1992 року (Judgment case of Hadjianastassiou v. Greece 16 December 1992, Published in A252) // <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/portal.asp?sessionId=20977875&skin=hudoc-en&action=request>.
4. Постанова Окружного адміністративного суду м. Києва від 20 грудня 2007 року у Справі № 1/83 // Єдиний державний реєстр судових рішень України. — № 1251073.
5. Постанова Любешівського районного суду Волинської області від 10 січня 2007 року у Справі № 2-А-3/07 // Єдиний державний реєстр судових рішень України. — № 586949.
6. Постанова Глухівського міськрайонного суду Сумської області від 4 квітня 2007 року у Справі № 2-а-33/07 // Єдиний державний реєстр судових рішень України. — № 1339649.
7. Наприклад, див.: Постанова Ленінського районного суду м. Кіровограда від 15 листопада 2007 року у Справі № 2а-460/2007 р. // Єдиний державний реєстр судових рішень України. — № 1206822.
8. Постанова Орджонікідзевського районного суду м. Харкова від 23 березня 2007 року у Справі № 2-а-118/2007 // Єдиний державний реєстр судових рішень України. — № 1206819.
9. Постанова Малиновського районного суду м. Одеси від 19 лютого 2007 року у Справі № 2а-379/07 // Єдиний державний реєстр судових рішень України. — № 1181827.
10. Постанова Малиновського районного суду м. Одеси від 06 березня 2007 року у Справі № 2а-420/07 // Єдиний державний реєстр судових рішень України. — № 1127253.
11. Постанова Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області від 16 лютого 2007 року у Справі № 2-А-177/07 // Єдиний державний реєстр судових рішень України. — № 800508.
12. Постанова Господарського суду Волинської області від 5 червня 2006 року у Справі № 2/85-54А. // Єдиний державний реєстр судових рішень України. — № 2583.
13. Постанова Окружного адміністративного суду м. Києва від 18 грудня 2007 року у Справі № 1/121 // Єдиний державний реєстр судових рішень України. — № 1227670.
14. Вершинин А.П. Юридические документы в нотариальной и судебной практике / А. П. Вершинин. — М., 1993. — С. 237.

15. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 7 грудня 2005 року // Юридична практика. Судовий випуск. — 2006. — 23 травня.
16. Справа 2-а-934/06 // Архів Шевченківського районного суду міста Києва за 2006 рік.
17. Постанова Апеляційного суду Чернігівської області від 17 липня 2006 року у Справі № 22а-410/2006 // Єдиний державний реєстр судових рішень України. — № 94836.
18. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 6 вересня 2006 року у Справі № к-7243/06 // Єдиний державний реєстр судових рішень України. — № 263912.
19. Красницька А.В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування: посібник. — 2-е вид., допов. і переробл. / А.В. Красницька. — К.: Парламентське вид-во, 2006. — С. 110
20. Постанова Дніпропетровського апеляційного адміністративного суду від 5 вересня 2007 року у Справі № 22а-0370-07 // Єдиний державний реєстр судових рішень України. — № 1127477.
21. Постанова Апеляційного суду Луганської області від 22 червня 2006 року у Справі № 22ас-560 // Єдиний державний реєстр судових рішень України. — № 63619.
22. Постанова Апеляційного суду Чернігівської області від 12 жовтня 2006 року у Справі № 22а-537/2006 // Єдиний державний реєстр судових рішень України. — № 245381.
23. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 17 травня 2006 року: Об упрощенной системе налогообложения // Юридическая практика. — 2006. — № 28.
24. Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні / С. Шевчук. — К.: Реферат, 207. — С 230.
25. Наприклад, див.: Постанова Вищого адміністративного суду України від 17 жовтня 2007 року у Справі № К-23930/06 // Єдиний державний реєстр судових рішень України. — № 1326136.
26. Красницька А.В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування: посібник. — 2-е вид., допов. і переробл. / А. В. Красницька. — К.: Парламентське вид-во, 2006. — С. 120.
27. Постанова Харківського окружного адміністративного суду від 18 вересня 2007 року у Справі № 2а-1947/07 // Єдиний державний реєстр судових рішень України. — № 1029171.
28. Красницька А.В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування: посібник. — 2-е вид., допов. і переробл. / А. В. Красницька. — К.: Парламентське вид-во, 2006. — С. 165.
29. Справа №22-а-139/06 // Архів канцелярії з цивільних справ Апеляційного суду Київської області за 2006 р.
30. Постанова судової палати у цивільних справах Апеляційного суду Луганської області від 22 червня 2006 року у справі № 22ас-560 // Єдиний державний реєстр судових рішень України. — № 63619.

СУДОВИЙ ПРОЦЕС

ДОКАЗОВА ДІЯЛЬНІСТЬ СУДУ В ЗМАГАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Юрій МИРОШНИЧЕНКО,

суддя Іллічівського районного суду м. Маріуполя Донецької області

Змагальність, заснована на рівності сторін у наданні доказів і доведенні перед судом їх переконливості, розмежуванні процесуальних функцій учасників судового розгляду й забороні їх сумісництва, — одна з основних засад судочинства. Конституційне закріплення принципу змагальності (ст.129) дало істотний поштовх до розвитку кримінально-процесуального законодавства, загострило інтерес учених і практиків до з'ясування природи цього правового феномену.

Метою даної статті є спроба автора викласти власне бачення суті змагального процесу і місця суду в протистоянні сторін на тлі абсолютизації змагальності, що поширюється в свідомості юридичної спільноти, коли розвиток змагальності сторін протиставляється активності суду.

Протилежні точки зору

Виключення суду із числа суб'єктів, на яких покладено обов'язок вжиття всіх передбачених законом заходів для всебічного, повного і об'єктивного дослідження обставин справи (ст.22 КПК), ще більш радикалізувало дві основні точки зору щодо ступеня активності суду в процесі одержання, перевірки й оцінки доказів.

Прихильники так званої чистої змагальності сприймають суд як такого собі рефері, який уважно, але пасивно стежить за протиборством учасників процесуального поєдинку, щоб після його закінчення проголосити переможця. Будь-яка активність суду розцінюється ними як зазіхання на принцип змагальності, прояв суддею зацікавленості у вирішенні справи на користь однієї зі сторін. Їхні опоненти доводять право суду на певну ініціативу в доказовій діяльності, детерміновану обов'язком правильного вирішення справи та ухвалення законного й обґрунтованого рішення.

Квінтесенцією полеміки є питання щодо того, повинен суд встановлювати істину у справі чи визначати переможця у змаганні і таким чином вирішувати справу на підставі наданих сторонами доказів. Відповідь на це питання визначається головною метою правосуддя.

Системний аналіз норм кримінально-процесуального закону свідчить, що кінцева ціль судочинства — досягнення істинного знання про обставини, які підлягають доказуванню й постановлення на його основі обґрунтованого і справедливого судового рішення. Проте практичний досвід доводить, що не в будь-якому спорі (змаганні) народжується істина. Існує низка об'єктивних і суб'єктивних взаємообумовлених факторів, що унеможливають змагальний процес у, так би мовити, рафінованому вигляді. Зупинимося на деяких із них.

За відсутності ініціативи з боку суб'єктів доказування

У судовій практиці нерідко трапляються випадки, коли встановлення об'єктивної істини

потребує надолуження прогалин досудового слідства, перевірки нової інформації щодо існування істотних для правильного вирішення справи обставин. Такі ситуації вимагають активної доказової діяльності, яка, в силу різних причин, не завжди здійснюється сторонами.

Відсутність ініціативи суб'єктів доказування щодо одержання нових чи перевірки наявних доказів може бути зумовлена: а) недостатньою фаховою підготовкою професійних учасників судового розгляду; б) неможливістю підсудного, потерпілого, цивільного позивача, відповідача забезпечити себе кваліфікованими представниками; в) відсутність у призначеного захисника матеріальної зацікавленості, а відтак мотивації активної діяльності; г) перебуванням сторін у стані тактичного ризику, коли наслідки прояву активності (позитивні чи негативні) важко спрогнозувати; д) позапроцесуальною домовленістю (компромісом) сторін щодо кінцевого результату розгляду справи, на який може вплинути та чи інша судова дія, необхідна для встановлення дійсних обставин справи.

Як у таких ситуаціях має діяти суд: кинути на шальки терезів надані кожною зі сторін докази, оцінити їх вагомість, переконливість і, виходячи з цього, вирішити справу чи за власною ініціативою виконати всі дії, необхідні для встановлення об'єктивної істини, аби виконати покладений на нього обов'язок? Для нас відповідь на це запитання є очевидною. Врешті-решт, суд може погодитися з аргументами однієї зі сторін, але це має відбуватися не тому, що вона була більш переконливою, підготовленою, мала для цього більше ресурсів і можливостей, а тому, що позиція тієї чи іншої сторони відповідає внутрішньому переконанню суду щодо її адекватності встановленим на підставі наявних доказів обставинам. Не може на рішення суду впливати неспроможність прокурора належним чином доказово забезпечити й підтримати обвинувачення або невміння чи небажання захисника виконати свої функції. Вирок має ґрунтуватися не на процесуальній, встановленій на підставі доказів, наданих однією зі сторін, а на об'єктивній істині як відображенні реальної дійсності, що мала місце в минулому. Звісно, що істинне знання в результаті судового розгляду може бути й не одержане. У цьому випадку суд має ухвалити відповідне процесуальне рішення, але тільки тоді, коли буде переконаний, що всі можливі заходи для встановлення істини вичерпано.

Уявна упередженість суду

Щодо аргументів проти права суду самостійно формувати докази. Головними з них є посяган-

ня активного суду на принцип змагальності, прояв заінтересованості у результатах вирішення справи на користь однієї зі сторін.

Видається, що упередженість суду, який за відсутності продуктивної активності сторін самостійно відшукує істину у справі, існує лише в уяві сторони, зацікавленої в її спотворенні, і немає нічого спільного з дійсним інтересом судді, який визначається його професійним обов'язком щодо правильного вирішення справи. Зрозуміло, що будь-яка судова дія, за кінцевим рахунком, виявиться корисною одній стороні і суперечитиме інтересам іншої, однак звинувачення суду, що був її ініціатором, в заангажованості, є надуманими, оскільки суд, виносячи на обговорення сторін питання щодо витребування речових доказів, виклику додаткового свідка, проведення експертизи тощо, не знає й не може знати заздалегідь результатів тієї чи іншої судової дії. Для суду не існують докази обвинувачення чи докази захисту, він не знаходиться і не може знаходитися за визначенням у стані тактичного ризику. Натомість суд може перебувати у стані невизначеності, задля подолання якої й набуття достовірного знання, необхідного для ухвалення обґрунтованого рішення, має право й зобов'язаний за певних обставин вжити заходи для одержання нових та перевірки наявних доказів з власної ініціативи. Слід розуміти, що і будь-яке кінцеве рішення у справі, так само як і результат конкретної судової дії, як правило, задовольняє одну сторону й суперечить інтересам іншої сторони, яка має химерний привід сумніватися в неупередженості суду, однак нікому не спадає на думку відмовитись на цій підставі від правосуддя як такого.

Судова практика

Певною мірою прихильників ідеї обмеження доказової активності суду надихає позиція Верховного Суду України, який звертає увагу судів на те, що за змістом чинного законодавства виклик і допит нових свідків, проведення додаткових чи повторних експертиз, витребування документів, давання судових доручень у порядку, передбаченому ст.315¹ КПК, на підтвердження чи спростування позицій сторін допускається тільки за клопотанням сторін (п.9 постанови Пленуму ВСУ від 11.02.2005 р. № 2 "Про практику застосування судами України законодавства, що регулює повернення кримінальних справ на додаткове розслідування"). Проте правильність цієї тези не підтверджується практикою. Суди першої інстанції продовжують активно відшукувати об'єктивну істину у кожній кримінальній справі і не

внаслідок зашкарублості, а в силу адекватного розуміння власного призначення.

Із великою часткою впевненості можна стверджувати, що жоден суддя не піде до нарадчої кімнати, не будучи впевненим, що вжив усіх передбачених законом заходів для з'ясування дійсних обставин справи. Разом із тим, нам не відомі випадки скасування судових рішень з підстав порушення судом першої інстанції принципу змагальності. Натомість підставою скасування значної кількості вироків є недослідження судом таких обставин, з'ясування яких може мати істотне значення для правильного вирішення справи, коли не були допитані певні особи, не були витребувані документи, речові та інші докази (ст.368 КПК). При цьому апеляційні суди, скасовуючи вирок і визначаючи в ухвалах обставини, що мають бути з'ясовані, і які слідчі або судові дії для цього необхідно виконати, не надто зважають на відсутність клопотань сторін стосовно витребування певних доказів під час розгляду справи судом першої інстанції та на відсутність в апеляціях посилань на ці докази, чи безпідставну відмову суду в їх дослідженні.

Правосуддя — не спортивне змагання

Бог не в силі, а в правді. Перефразувавши відомий вислів, ми говоримо: правда не в силі, але сила в правді. Повсякденна судова практика є свідченням дисбалансу можливостей сторін у відстоюванні власних інтересів. Декларована Конституцією рівність сторін не має нічого спільного з реальною нерівністю як процесуальних можливостей, так і матеріальних, технічних, інтелектуальних, адміністративних ресурсів учасників судового розгляду. То що, хай перемаже сильніший!?" Ні, правосуддя — не спортивне змагання. У судовому процесі змагання має бути справедливим і досягає мети лише за рівних умов. Наявність таких умов, як, власне, і "чиста" змагальність — це ідеал, якого варто прагнути, але не слід абсолютизувати. Урівняти можливості сторін повинен суд. Для цього він має бути наділений відповідними повноваженнями так, щоб ні в кого не виникло сумніву щодо правомірності його доказової діяльності там, де це необхідно заради встановлення об'єктивної істини.

Досягнення цієї мети можливе лише за умови законодавчого закріплення як однієї з базових засад доказування в кримінальному процесі принципу офіційного з'ясування судом усіх обставин у справі. Цей принцип не є новим для вітчизняного правосуддя, він ефективно застосовується в адміністративному судочинстві. Частиною 4 статті 11

КАС суд зобов'язаний вживати передбачених законом заходів, необхідних для з'ясування всіх обставин у справі, у тому числі щодо виявлення та витребування доказів із власної ініціативи. Покладаючи на адміністративний суд цей обов'язок і запроваджуючи елемент слідчої форми судового процесу, законодавець виходив з усвідомлення реальної нерівності громадянина й держави у використанні засобів доказування і прагнув таким чином урівноважити можливості сторін у процесуальному змаганні. Власне саме про це ми ведемо мову стосовно кримінального процесу, в якому державі, державному обвинуваченню з його могутнім технічним, матеріальним, кадровим потенціалом часто протистоїть пересічний громадянин, який навіть не має як представника професійного юриста. Невже цінності, які відстоюються в межах адміністративної юрисдикції, значно вагоміші за публічний інтерес у сфері кримінального судочинства? Думається, що відповідь очевидна. Залишається підбити підсумки.

Висновки

- Головна мета кримінального судочинства — встановлення об'єктивної істини як необхідної умови правильного вирішення справи, постановлення законного, обґрунтованого і справедливого судового рішення.

- Змагальність не конкурує з об'єктивною істиною, вона є заходом її досягнення.

- Принцип змагальності повною мірою реалізується тільки за умови рівних можливостей сторін. Фактична нерівність сторін має нівелюватися активною доказовою діяльністю суду, яка прямо не заборонена чинним законом.

- Офіційне з'ясування судом усіх обставин справи має бути прямо передбачене законом як принцип кримінального судочинства за умови створення процесуальних важелів спонукання сторін до ефективного змагання з метою унеможливлення перекидання ними своїх обов'язків на суд.

- В умовах законодавства судова практика потребує науково обґрунтованих тактичних рекомендацій щодо стимулювання доказової активності сторін, створення необхідних умов для здійснення ними своїх процесуальних функцій, надолуження судом прогалин у їхній діяльності у спосіб, який виключає підозру в упередженості.

- Стратегічно доказова діяльність суду має бути мінімізована шляхом урівноваження потенціалу сторін, які змагаються, зокрема за рахунок законодавчого розширення можливостей суб'єктів доказування, які не мають владних повноважень.

ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

**ПРАКТИКА СУДІВ ЩОДО
ОСКАРЖЕННЯ ДІЙ
ДЕРЖАВНИХ ВИКОНАВЦІВ ТА
КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ
СУДОВИХ РІШЕНЬ**

Ірина ЗАПОРОЖЕЦЬ,
начальник Головного управління юстиції у Луганській області, доцент
кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля, кандидат юридичних наук

ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Статтею 1 Закону України "Про виконавче провадження" визначено поняття виконавчого провадження як завершальної стадії судового провадження та примусового виконання рішень інших органів (посадових осіб). Таким чином, відбувається реалізація конституційного принципу – права на судовий захист, тобто на законне, справедливе та своєчасне вирішення спору судом, а також на належне, повне та своєчасне виконання рішення суду, що набрало чинності.

Під час виконання рішень судів та інших органів державні виконавці, поряд із застосуванням спеціальних нормативно-правових актів, які регулюють процедуру примусового виконання, обов'язково беруть до уваги судову практику. Як свідчить судова практика, в порядку, визначеному Розділами VI та VII Цивільного процесуального кодексу України, що регулюють порядок вирішення даної категорії справ, судами Луганської області розглядалися спори про: визнання дій чи бездіяльності неправомірними; роз'яснення рішення; зміну способу та порядку виконання рішення; відстрочку, розстрочку виконання рішення; видачу дублікату виконавчого листа; виключення майна з акту опису та арешту; зняття арешту з рахунків боржника; визнання торгів із примусової реалізації майна дійсними (такими, що відбулися), недійсними, визнання права власності на придбане майно; оскарження дій державного виконавця щодо накладення штрафу на боржника; заміну боржника у виконавчому провадженні.

Аналіз правових норм та судової практики дає підстави для висновку, що зняття арешту із рахунку є різновидом встановлення способу та порядку виконання рішення шляхом обмеження певних виконавчих дій стосовно боржника. При розгляді таких справ вирішуються, зокрема, питання чи належать арештовані кошти до захищених статей видатків бюджету, відповідно до статті 55 Бюджетного кодексу України.

Так, 10.06.2008 року Первомайським міським судом Луганської області розглянуто справу №6-11/08 за скаргою Управління освіти Первомайської міської ради на дії ДВС щодо накладення арешту на кошти боржника в установі банку. За результатами розгляду в задоволенні вимог заявника відмовлено. Мотивуючи своє рішення, місцевий суд зазначив, що бюджетне фінансування боржника не є підставою для невиконання рішення суду.

Ухвалою Рубіжанського міського суду Луганської області від 30.05.2008 року знято арешт із рахунків ЖЕК-1. Ухвала мотивована припиненням у результаті такого арешту діяльності підприємства.

При розгляді зазначеної категорії справ підлягають застосуванню такі нормативно-правові акти: Конституція України, Цивільний процесуальний кодекс України, закони України "Про виконавчу службу", "Про виконавче провадження", "Про судову експертизу", "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні", Бюджетний кодекс України, рішення Європейського суду з прав людини, Інструкція про проведення виконавчих дій, нормативно-правові акти, які регулюють процедуру реалізації арештованого державними виконавцями майна, постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.12.2003 р. № 14 "Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність органів і посадових осіб державної виконавчої служби та звернень учасників виконавчого провадження" та інші.

Наведені категорії справ розглядаються судами за загальними правилами, встановленими ЦПК, щодо попереднього судового розгляду, забезпечення доказів, належного виклику сторін, роз'яснення процесуальних прав, фіксації процесу технічними засобами, вжиття заходів до забезпечення вимог шляхом призупинення проведення дій, розгляд клопотань тощо.

Статтею 208 визначено, що судові рішення викладаються у формі ухвал та рішень. Питання, пов'язані з рухом справи в суді першої інстанції, клопотання та заяви осіб, які беруть участь у справі, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення або закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду у випадках, встановлених цим Кодексом, вирішуються судом шляхом постановлення ухвал.

Судовий розгляд закінчується ухваленням рішення суду. Згідно із статтею 387 ЦПК, за результатами розгляду скарги суд постановляє ухвалу. Суди Луганської області у даній категорії справ виносять ухвали, а також рішення і ухвали іменем України.

Слід зазначити, що питання, які вирішує суд під час контролю за виконанням судових рішень, слід вирішувати шляхом винесення ухвал, оскільки вони регулюють процес виконання. За результатами судового контролю за виконанням судового рішення за скаргою учасника виконавчого провадження та осіб, які залучаються до проведення виконавчих дій, суд виносить остаточне рішення, яке має бути ухвалене іменем України.

За результатами розгляду скарги Відділення виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України в м. Кіровську на дії державного виконавця відділу державної виконавчої служби Кіровського міського управління юстиції 06.06.2008 року Кіровський міський суд виніс ухвалу іменем України. Первомайський міський суд 10.06.2008 року, розглянувши скаргу Управління освіти Первомайської міської ради на дії державного виконавця підрозділу примусового виконання рішень Головного управління юстиції в Луганській області, виніс ухвалу.

Стаття 367 ЦПК передбачає перелік рішень, які суд допускає до негайного виконання. До цієї категорії не відносяться рішення, що виносяться в порядку виконання судових рішень та за скаргами на дії чи бездіяльність державного виконавця. Отже, така категорія процесуальних рішень суду підлягає виконанню в загальному порядку після набрання чинності рішення. Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб), вирішуються по мірі їх виникнення, а тому строк звернення до суду не підлягає прийняттю до уваги.

Із метою здійснення судового контролю за виконанням судових рішень відповідно до Розділу VI ЦПК учасники виконавчого провадження та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій, мають право звернутися до суду зі скаргою на дії чи бездіяльність державного виконавця. При цьому статтею 385 ЦПК встановлено процесуальні строки звернення до суду: десятиденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав чи свобод; триденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав чи свобод, у разі оскарження постанови про відкладення провадження виконавчих дій.

Пропущений із поважних причин строк для подання скарги може бути поновлено судом. У випадку пропуску строку звернення до суду за відсутності підстав для його поновлення відповідно до частини 2 статті 72 ЦПК скарга підлягає залишенню без розгляду.

За відсутності клопотання учасників судового засідання суди інколи не звертають увагу на строк звернення зі скаргою та не вирішують питань щодо поновлення таких строків за наявності поважних причин їх пропуску чи залишення скарги без розгляду.

Статтею 368 ЦПК визначено, що питання, пов'язані із зверненням судового рішення до виконання, вирішує місцевий суд, який розглянув справу. Відповідно до статей 383, 384 ЦПК учасники виконавчого провадження та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій, мають право звернутися до суду зі скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до цього Кодексу, порушено їхні права чи свободи. Скарга подається до суду, який видав виконавчий документ. Отже, в даній категорії справ діє принцип виключної підсудності.

Однак на законодавчому рівні залишається невирішеним питання про підсудність та підвідомчість спорів у зведених виконавчих провадженнях. У цьому випадку місцевим загальним судам пропонується розглядати подання, звернення, скарги та заяви лише щодо виконання своїх рішень у зведеному виконавчому провадженні.

Відповідно до статей 383, 384 ЦПК учасники виконавчого провадження та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій, мають право звернутися до суду зі скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до цього Кодексу, порушено їхні права чи свободи. Про подання скарги суд повідомляє відпо-

відний відділ державної виконавчої служби не пізніше наступного дня після прийняття її судом.

Отже, за змістом наведеної статті спір підлягає розгляду за участю заявника та відповідного відділу державної виконавчої служби. Таким чином, процесуальний закон ігнорує права та законні інтереси інших учасників виконавчого провадження. Інколи залучення таких осіб до участі у справі є практично неможливим, оскільки в деяких зведених виконавчих провадженнях є декілька сотень стягувачів.

Відповідно до наведеної норми боржник, що ухиляється від виконання рішення суду, може оскаржувати будь-яку дію чи бездіяльність державного виконавця, починаючи з моменту винесення постанови про відкриття виконавчого провадження. Наведене порушує права та законні інтереси стягувача, в тому числі його право на судовий захист. При цьому державному виконавцю надається право за наявності скарги призупиняти чи не призупиняти виконавче провадження

Пропонується конкретизувати статтю 383 ЦПК та за аналогією зі статтею 293 цього Кодексу, яка встановлює перелік ухвал, які можуть бути оскаржені окремо від рішення суду, встановити перелік процесуальних дій державного виконавця, на які може бути подана скарга. Вирішення наведеного питання також можливе позбавленням державного виконавця права призупиняти чи не призупиняти виконавче провадження, а також встановити чіткий перелік дій, оскарження яких є обов'язковою підставою для зупинення виконавчого провадження.

Крім того, часткове вирішення даного питання можливе шляхом надання суду, що постановляє рішення, в порядку ЦПК повноважень встановлювати строк для добровільного виконання рішення, по закінченні якого державний виконавець без попередження боржника має вживати всіх необхідних заходів для виконання. Суттєво обмежує права стягувача положення пункту 6 частини 1 статті 26 Закону України "Про виконавче провадження" щодо відмови у відкритті виконавчого провадження у разі невідповідності виконавчого документа вимогам, передбаченим статтею 19 цього Закону.

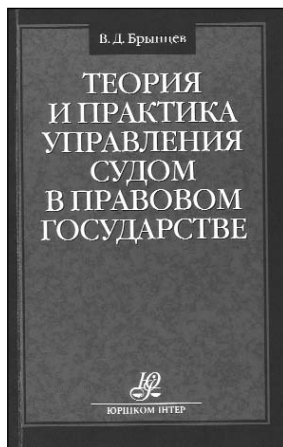
За аналогією зі статтею 121 ЦПК у разі надходження неналежно оформленого виконавчого документа державному виконавцеві слід надати повноваження призупинити відкриття виконавчого провадження та звернутись до суду із вимогою про усунення недоліків виконавчого документа.

Виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) здійснюється під пильним контролем суду із застосуванням принципу диспозитивності. Практичне вирішення судами такої категорії питань усуває прогалини в законодавстві, орієнтує державних виконавців на правильне застосування чинних норм права, більш повне дотримання процедури примусового виконання, формує у посадових осіб державної виконавчої служби досвід відстоювання своїх інтересів у судових засіданнях, що, в своїй сукупності, сприяє більш детальному захисту прав та законних інтересів сторін виконавчого провадження.

НА КНИЖКОВУ ПОЛИЦЮ СУДДІ

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА УПРАВЛІННЯ СУДОМ У ПРАВОВІЙ ДЕРЖАВІ

Книга під такою назвою (автор В.Д. Бринцев) нещодавно побачила світ у видавництві "Юрінком Інтер"

Організація національної моделі судочинства, судоустрою та управління судовою діяльністю включає кілька складових, базується на конституційних засадах. Автор дає поглиблену порівняльну характеристику варіантів практичного втілення теорій і принципів правової держави: поділу влади, верховенства права, незалежності суду і суддів в інших державах Європи.

Проблема вдосконалення організаційного забезпечення судової діяльності в Україні також знаходить своє вирішення в даній книзі.

Видання розраховане на професійних суддів, фахівців судового адміністрування. Може використовуватися як джерело та інструмент в системі підвищення професійної майстерності голів судів та їх заступників.

Книга видана за підтримки Канадського агентства міжнародного розвитку (CIDA) в рамках Українсько-канадського проекту судової співпраці.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

ЕЛЕКТРОННЕ СУДОЧИНСТВО: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Ольга ГОЛОВЧЕНКО,

студентка юридичного факультету Київського національного університету внутрішніх справ

Бурхливий науково-технічний розвиток, що розпочався ще в минулому столітті, охопив майже усі сфери суспільного життя. На сьогодні важко уявити діяльність підприємств, установ, організацій та й звичайний побут без використання комп'ютерів та Інтернету. Вони стали невід'ємними елементами повсякдення, своєрідними електронними помічниками людини, які дають змогу ефективно планувати й організовувати роботу, обмінюватися інформацією без обмежень у часі й просторі.

Комп'ютеризація просувається вперед надзвичайно швидкими темпами, поступово витісняючи звичні для нас ручки та папір, замінюючи "живе спілкування" віртуальним, звичайне діловодство — електронним.

Вже нікого не дивують онлайн-конференції з використанням веб-камер та інтерактивних дошок. Автоматизація управління іноді призводить навіть до збільшення ринку робочої сили, а відтак — до безробіття. Можливо, невдовзі стануть реальними пророцтва відомих письменників-фантастів Кліфорда Саймака та Айзека Азімова і штучний інтелект стане самостійним та неконтрольованим.

У правовій сфері комп'ютери також посіли почесне місце, значно полегшуючи працю державних та приватних структур. Зокрема, йдеться про електронну компіляцію даних, електронний документообіг, електронний цифровий підпис.

Світові досягнення в інформаційно-цифровій галузі позначилися і на судочинстві. У зв'язку з цим вирішення судових спорів із застосуванням комп'ютерних технологій умовно можна назвати "електронним судочинством".

Саме електронне судочинство стало революцією в світі юриспруденції. Воно покликане вирішити низку проблем, які часто постають перед суддями та працівниками судового апарату, наприклад таких, як пошук норми, економія часу, витрати на копіювання та роздруковування документів тощо.

Практика електронного судочинства широко розповсюджена за кордоном (США, Англія, Канада,

Італія). Україна вже стала на шлях комп'ютеризації судової системи, але через брак досвіду, відповідної технічної бази та належного фінансування ще зарано говорити про електронне судочинство як альтернативу судочинству звичайному.

Звісно, питання електронного судочинства повинно бути детально вивчено вітчизняними науковцями й адаптоване до українського законодавства. Його почали досліджувати С.Пограничний, М.Бондаренко (М. Бондаренко. Судочинство онлайн: мрія чи реальність // Правовий тиждень. — 2009 р. — № 48 (147)., С. Пограничний. Віртуальний суд: опыт и перспективы // Судебно-юридическая газета. — 2009 г. — № 03 (003). — С.4) та деякі інші фахівці.

Ідея електронного судочинства зародилася в США наприкінці 80-х рр. XX століття і за допомогою кількох вдалих проектів та експериментальних програм почала діяти на постійній основі. 9 квітня 2009 року був виданий Меморандум про систему електронного судочинства в США та Англії, який підбив попередній підсумок багаторічної практики ведення судочинства за допомогою комп'ютерів та світової мережі Інтернет.

Основними цілями використання техніки в судочинстві стали систематизація судових документів

(позовів, заяв, рішень, ухвал, клопотань, додатків); необмежений доступ до них усіх бажаючих і, передусім, адвокатів, яким потрібен безперешкодний та швидкий доступ до необхідних документів для швидкого вирішення справи (особливо актуальним у цьому контексті є впровадження електронного судочинства в умовах англо-саксонської правової системи); використання системи всіма видами юрисдикції.

В американській юридичній практиці існує дві електронні системи, що забезпечують електронне судочинство. Перша з них — PACER (діє з 1988 р.) — це своєрідна база даних судових документів з вільним доступом до неї. Для того, щоб отримати інформацію про той чи інший судовий документ або його зразок, необхідно зареєструватися в системі, ввести номер потрібної справи, прізвища судді, позивача, відповідача або скористатися пошуком за іншими категоріями. Користування системою є оплатним: перегляд, копіювання або друк однієї сторінки документа коштує 0,08 долара. Але якщо зареєстрована особа протягом року користується послугами мережі на суму менш ніж 10 доларів, то ця сума анулюється і користувач нічого не сплачує.

Друга система — CM/ECF (діє з 2001 р.) — слугує для подачі документів до суду. На відміну від PACER, де користувач може зареєструватися самостійно, у CM/ECF діють дещо інші правила. Логін і пароль користувачеві надає федеральний суд. При цьому логін (user id) замінює електронний підпис на документі і регулюється відповідними нормами. Подача документів до суду в електронному вигляді — безкоштовна, тобто без сплати судового збору або державного мита. У цьому одна з основних переваг CM/ECF. При подачі документа заповнюється стандартне досьє на нього (також в електронному варіанті), де вказується номер справи, до якої належить документ, дані про особу, що його подає, тощо. Це дає змогу головному серверу переадресувати його на сервер належного суду й зробити доступним для користувачів системи PACER.

У США існує тенденція зростання кількості судових справ саме в електронному вигляді. Але документи, що містять відомості, які не підлягають розголошенню, як правило, подаються у письмовій формі й зберігаються в системах у спеціальному форматі Adobe Portable Document (pdf). Це забезпечує їх від зміни або знищення. Системи доступні усім, хто має доступ до Інтернету та інтернет-браузера (наприклад, Internet-Explorer, Firefox, Mozilla).

В Англії з 1 квітня 2009 року по 31 березня 2010 року на базі Адміралтейського (морського) і Торгового судів, Лондонського промислового і торгового суду при Королівському суді (Commercial and London Mercantile Courts at the Royal Court of Justice (RCJ)) діє експериментальна програма електронного

документообігу (Electronic Working Pilot Scheme). Порядок її використання регламентується Правилами цивільного судочинства Англії (Civil Procedure Rules, 1998). У разі позитивних результатів експерименту до програми включаться й інші суди.

Electronic Working дає змогу подати позов до суду у цивільних справах в електронному варіанті. Форма позову знаходиться на сайті відповідного суду. Її можна отримати без реєстрації. Форма заповнюється, надсилається адресатові (суду), який фіксує дату і час її надходження, розглядає позов, ставить на ньому печатку та унікальний номер, після чого повертає позивачу. Останній підтверджує отримання ним завіреного судом позову шляхом надсилання зазначеного на позові номера до суду. Подальший документообіг також відбувається в електронному вигляді. Крім сайту суду, можна користуватися електронними скриньками, надсилати документи в електронному вигляді на CD- або DVD-дисках.

Проте електронна форма подачі позову до суду в США та Англії не є обов'язковою. Це — право, а не обов'язок позивача (<http://www.pravo.ru/interpavo/practice/view/16895/>).

У Канаді порядок проведення електронного судочинства регулюється Національною типовою практичною інструкцією для використання технологій у цивільних процесах (National Model Practice Direction for the Use of Technology in Civil Litigation). Вона визначає електронний судовий процес як "слухання, в рамках якого докази подаються і зберігаються в електронному вигляді у суді". В Канаді за заявою однієї зі сторін про проведення електронного судочинства сам суд вирішує, задовольняти таку заяву, чи ні. Якщо заява задоволена, то сторони за 60 днів до судового засідання повинні довести до відома суду свої міркування з приводу того, яким чином краще провести засідання, і які при цьому використати технології (З.А.Гельб. Регулирование правоотношений в информатике требует комплексного решения // Электронизация народного хозяйства: научно-тех. сборник. — М. — 1989 г. — № 3 — С. 5-11.).

У грудні 2005 року в окремих судах Італії також почався експеримент з тестування "електронної системи цивільного судочинства". Основні вимоги до неї — це цифровий підпис документів, що передаються електронним шляхом, та сертифікована електронна адреса, яку повинен мати кожний користувач. Розробники системи прогнозують неабияку економію коштів і часу при використанні ЕСЦС (<http://www.pravo.ru/interpavo/practice/view/10752/>).

У нашій державі прийняті основні нормативно-правові акти, що становлять юридичне підґрунтя для впровадження електронного судочинства: Закон України "Про електронний цифровий підпис"

від 22.05.2003 р., Закон України "Про електронні документи та електронний документообіг" від 22.05.2003 р.

Втім, у нашій державі залишається невирішеним питання щодо адаптації національного законодавства до здійснення електронного судочинства. Це стосується принципів безпосередності, диспозитивності (адже виникне необхідність перевірки дійсного волевиявлення сторін), зміни форми підпису в протоколі судового засідання тощо.

Підсумовуючи, можна дійти наступних висновків та висловити деякі пропозиції:

- міжнародний досвід застосування електронних технологій в судочинстві сприяє підвищенню ефективності діяльності судових органів, скороченню досудової стадії розгляду справи, більш дієвому захисту прав і свобод людини;

- в Україні застосування електронної техніки в судочинстві знаходиться на початковому етапі і обмежено, головним чином, пошуком нормативних джерел в електронних інформаційно-пошукових системах та в Інтернеті, а також комп'ютерним розподілом справ між суддями (поки що у деяких судах);

- у процесі реформування судової системи та національного законодавства про судочинство вважається за доцільне запровадити міжнародний досвід застосування електронних технологій з урахуванням специфіки вирішуваних справ;

- назрілою є проблема внесення відповідних змін щодо застосування в судочинстві електронних технологій до процесуальних норм чинного законодавства;

- потребує особливої уваги розробка і прийняття нормативних актів, що врегулювали б правові застави комп'ютеризації судочинства; на першому етапі таким актом може бути закон про комп'ютерні технології в судочинстві, в якому, поміж іншого, можна було б вирішити питання, що стосується морального права виконувати за допомогою машини таку людську функцію, як розв'язання життєвих ситуацій юридичного характеру;

- важливими є питання комплексного дослідження загальних питань інформаційно-комп'ютерного права, вирішення проблем, пов'язаних із використанням і поширенням інформації приватного характеру, відповідальністю в інформаційних відносинах, попередженням комп'ютерної злочинності;

- порушена тема потребує подальших досліджень із залученням фахівців у галузі інформатики, оскільки питання, пов'язані із застосуванням електронних технологій у судочинстві та їх правовий статус в Україні, фактично не досліджувалися, незважаючи на практичну значимість і зростаючу актуальність даної проблеми;

Загалом же можна висловити оптимістичні прогнози щодо застосування у національному судочинстві електронних технологій.

СУДДІВСЬКА ОСВІТА

НАВЧАЮТЬСЯ ГОЛОВИ СУДІВ

Проект ЄС "Прозорість та ефективність функціонування судової системи України: компонент державної служби" впроваджує навчальну програму для голів апеляційних загальних судів

Проект Європейського Союзу "Прозорість та ефективність функціонування судової системи України: компонент державної служби" повідомив про початок навчальної програми для голів апеляційних загальних судів. Її мета — сприяння ефективнішому управлінню та адмініструванню в українських судах.

До участі в навчальній програмі запрошені голови 27 апеляційних загальних судів України. Як було заявлено, програма складатиметься з трьох модулів: стратегічне планування; управління змінами; показники ефективності роботи суду.

За словами організаторів навчання, на тренінгах учасників ознайомлять із різними аспектами управління судами з огляду на керівні посади. Перший модуль навчальної програми відбувся 15 березня в приміщенні Верховного Суду. В семінарі взяли участь понад 20 голів апеляційних загальних судів України. Навчання проводили європейські та

українські експерти з питань сучасного управління, зокрема, Віталій Чуба, експерт з питань управління (Україна) та Даріуш Сіліцкі, суддя Округового суду Вроцлава (Польща), експерт Міністерства юстиції Польщі.

Додамо також, що згаданий проект фінансується Європейським Союзом, а впроваджується консорціумом на чолі з WYG International.

АНАЛІТИКА

ПРО СТАН РОБОТИ ЗІ ЗВЕРНЕННЯМИ ГРОМАДЯН У ДЕРЖАВНІЙ СУДОВІЙ АДМІНІСТРАЦІЇ ЗА 2009 РІК

Тетяна БРОВКО,

начальник управління організаційно-аналітичної роботи, документування та контролю Державної судової адміністрації України

Організація роботи зі зверненнями громадян у Державній судовій адміністрації здійснювалася відповідно до вимог Закону України "Про звернення громадян", Указу Президента України від 7 лютого 2008 року № 109/2008 р. "Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування". Діловодство за пропозиціями, заявами та скаргами громадян ведеться з дотриманням вимог Інструкції з діловодства, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 року № 348.

АНАЛІТИКА

У 2009 році до Державної судової адміністрації надійшло 3333 звернення громадян, що на 77 звернень, або на 2,4 відсотка більше, ніж у попередньому році. Із загальної кількості звернень на адресу територіальних управлінь Державної судової адміністрації (далі – ТУ ДСА) надійшло 2006 звернень громадян, що дещо менше, ніж у 2008 році.

Зменшилася, зокрема, кількість звернень в Івано-Франківській – на 63 % (-10), Черкаській – на 50 % (-11), Кіровоградській – на 47 % (-42), Вінницькій – на 31 % (-10), Полтавській – на 17 % (-10), Одеській – на 16 % (-22), Запорізькій – на 8 % (-15), Харківській – на 6 % (-18) областях тощо. Натомість збільшення кількості звернень зафіксовано в місті Києві – на 75 % (+89), Сумській – на 75 % (+9), Хмельницькій – на 50 % (+9), Житомирській – на 50 % (+8), Рівненській – на 33 % (+10), Тернопільській – на 30 % (+10), Херсонській – на 24 % (+8), Дніпропетровській – на 9 % (+13) областях тощо.

До Державної судової адміністрації України (далі – ДСА) у 2009 році надійшло 1327 звернень, що на 93, або на 7,6 % більше, ніж у 2008-му. Таким чином, тенденція до збільшення з року в рік звернень громадян зберігається.

За результатами розгляду звернень громадянам надавалися обґрунтовані та вичерпні відповіді. З метою належної організації особистого прийому громадян в ТУ ДСА та ДСА затверджені Порядок органі-

зації та графіки проведення особистого прийому громадян. Вказані графіки розміщені в приміщеннях ТУ ДСА у зручних для огляду місцях. Інформація про це доведена до відома голів місцевих судів. Відповідна інформація для громадян розміщена на веб-сайтах, які постійно оновлюються.

Ведуться журнали особистого прийому громадян, в яких зазначається дата проведення прийому, прізвище заявників, питання, з якими вони звертаються, результати розгляду. Особлива увага під час проведення особистого прийому приділяється зверненням інвалідів та учасників Великої Вітчизняної війни, ветеранів праці, учасників та потерпілих внаслідок Чорнобильської катастрофи, осіб, які потребують соціальної допомоги та підтримки. У разі звернення даної категорії населення, їх прийом проводиться позачергово, незалежно від днів та годин прийому.

У 2009 році ДСА на особистому прийомі розглянуто 379 звернень. На ті з них, що не вимагали додаткового вивчення, під час особистого прийому надавалися кваліфіковані консультації. У випадках, коли порушені громадянином питання вирішити на особистому прийомі було неможливо через його складність або необхідність додаткового вивчення, заявникам пропонувалося викласти їх у письмовій формі для подальшого детального розгляду. Більшість із звернень розглядалися у 15-ти денний термін.

У зверненнях, отриманих на особистому прийомі, найчастіше порушувалися такі питання:

- процесуальні дії судді;
- незгода із судовим рішенням, ухвалою, вирокком;
- організація роботи суду.

Проведений аналіз звернень засвідчив недостатнє знання громадянами чинного законодавства, особливо процесуального, зокрема порядку оскарження рішень судів до вищої судової інстанції, ініціювання питання щодо дисциплінарної відповідальності суддів відповідно до ст. 97 Закону України "Про судоустрій України" тощо.

У 2009 році в Державній судовій адміністрації на розгляді знаходилося (з урахуванням залишку на початок звітного періоду) 3440 звернень:

- громадян – 2720 (79 %);
- народних депутатів України – 55 (2 %);
- вищих органів влади – 213 (6 %);
- юридичних осіб – 236 (7 %);
- інших установ – 216 (6 %).

Упродовж 2009 року Державною судовою адміністрацією розглянуто 3371 звернення. Всі звернення своєчасно опрацьовано та надано відповідь у такі строки:

- до 5 діб – 1436 (43 %);
- до 15 діб – 1259 (37 %);
- до 30 діб – 651 (19 %);
- до 45 діб – 25 (1 %);
- більше 45 діб – 0.

Залишок нерозглянутих звернень на кінець звітного періоду складає 69, або 2 %. Це на 65 відсотків менше в порівнянні з 2008 роком.

Із загальної кількості звернень, що надійшли до ДСА (1327) були опрацьовані та надані обґрунтовані відповіді:

- управлінням організаційно-аналітичної роботи, документування та контролю – 869 (65 %);
- департаментом матеріально-технічного, інформаційного та побутового забезпечення – 112 (9 %);
- департаментом з питань суддівства – 105 (8 %);
- департаментом планово-фінансової діяльності та соціального забезпечення – 100 (7 %);
- юридичним управлінням – 55 (4 %);
- відділом проходження державної служби працівників апарату судів та державної судової адміністрації – 35 (3 %);
- управлінням організації роботи з ведення судової статистики, діловодства та архіву судів – 27 (2 %).

На кінець звітного періоду нерозглянутими залишалися 24 звернення, або 2 %. Це на 42 відсотків менше в порівнянні з попереднім роком.

Першочергова увага приділялася розгляду звернень ветеранів війни (8), інвалідів війни (10), дітей війни (3), ліквідаторів аварії на ЧАЕС (3), ветеранів

праці (10), ветеранів ЗС та МВС (8), інвалідів загальних захворювань (20), а також громадян, які потребують соціального захисту та підтримки (9).

У 2009 році до ДСА надійшло 162 звернення суддів, суддів у відставці, працівників судів та членів їх сімей, у яких порушувалися наступні питання:

- соціального забезпечення – 32 (20 %);
- призначення довічного грошового утримання – 17 (11 %);
- забезпечення суддів житлом – 15 (9 %);
- оплати праці – 14 (9 %);
- надання матеріальної допомоги – 9 (5 %);
- виплати довічного грошового утримання – 8 (5 %);
- кадрового забезпечення – 8 (5 %);
- неправомірних дій працівників ТУ ДСА – 7 (4 %);
- виплати заборгованості по заробітній платі – 6 (4 %);
- надання відпустки – 6 (4 %);
- обчислення стажу роботи судді – 4 (2 %);
- виплати компенсацій за невикористані санаторно-курортну путівку чи службове обмундирування – 3 (2 %);
- забезпечення судів приміщеннями – 2 (1 %);
- забезпечення суддів санітарно-курортними путівками – 2 (1 %);
- видачі довідок – 2 (1 %);
- інші питання – 27 (17 %).

Скарги суддів на неправомірні дії працівників ТУ ДСА зумовлювалися незгодою із розміром призначеного довічного грошового утримання, незадоволенням розміром нарахування заробітної плати та забезпечення суддів житлом.

Із загальної кількості звернень (3333) громадян, що надійшли до Державної судової адміністрації, 46 % (1526) становлять скарги, 79 з яких – повторні. З метою недопущення повторних звернень, в залежності від суті питання, громадянам детально роз'яснюються норми чинного цивільно-процесуального, кримінально-процесуального, трудового та інших галузей законодавства в межах компетенції державної судової адміністрації.

Зменшення надходження кількості скарг спостерігається в Івано-Франківській – на 50 % (-4), Волинській на – 43 % (-3), Одеській на – 32 % (-38), Київській – на 31 % (-8), Миколаївській – на 31 % (-4) областях тощо.

Збільшилася кількість скарг у Донецькій – на 43 % (+18), Рівненській – на 42 % (+5), Херсонській – на 40 % (+4), Чернігівській – на 38 % (+6), Кіровоградській – на 29 % (+5) областях та в Автономній Республіці Крим – на 26 % (+27).

Окремо слід виділити Черкаську область, де кількість скарг зменшилася на 93 % (-13) у порівнянні з попереднім роком. Значне зростання кількості скарг спостерігається у: Сумській області – на 78 % (+7), Житомирській області – майже в 3 рази

(+10), Чернівецькій області — 6 скарг проти жодної у 2008 році.

Основними проблемами, які порушуються громадянами у скаргах, є:

- процесуальні дії судді — 750 (49 %), з яких 174 (23 %) — тяганина з розгляду судової справи;
- організація роботи суду — 498 (33 %);
- поведінка працівників суду — 60 (4 %) та суддів — 35 (2 %);
- організація роботи державної судової адміністрації — 15 (1 %);
- інші питання — 168 (11 %).

Так, у 2009 році до ТУ ДСА надійшло 487 скарг на процесуальні дії суддів (у т.ч. на тяганину з розгляду справ), що на 47 скарг (9 %) менше, ніж за аналогічний період минулого року. Зменшення кількості скарг з цього приводу було зафіксовано в Івано-Франківській — на 50% (-4), Запорізькій — на 30% (-10), Харківській — на 26% (-20), Львівській — на 26% (-13), Одеській — на 17% (-10) областях тощо. Тоді як збільшення спостерігається в Житомирській — на 75% (+3), Чернігівській — на 55% (+6), Полтавській — на 36% (+4) та Рівненській — на 33% (+4) областях.

Окремо слід відзначити зменшення надходження таких скарг у Черкаській області — на 90% (-9), а в Закарпатській області за звітний період не зареєстровано жодної скарги цієї категорії.

У більшості випадків надходження скарг на процесуальні дії суддів зумовлено правовою необізнаністю громадян, а також неналежним роз'ясненням судьями місцевих судів прав та обов'язків громадян, порядку оскарження рішень суду. Мають місце випадки, коли громадяни, при вирішенні спірних питань через судові органи, не користуються кваліфікованою юридичною допомогою або послугами адвокатів, а намагаються самостійно захищати свої інтереси. Тривалий розгляд справ є ще однією причиною надходження скарг громадян, що пояснюється неукомплектованістю суддівськими кадрами та великою завантаженістю суддів.

За звітний період зменшилася кількість скарг на поведінку працівників суду. Якщо у 2008 році таких скарг надійшло 75, то за аналогічний період 2009 року — 58, тобто на 23 % менше. При тому збільшилася кількість скарг на неетичну поведінку суддів — із 28 у 2008 році до 32 у 2009-му, тобто на 14 %. До дисциплінарної відповідальності в 2008 році притягнуто 6 працівників суду (2 — в АРК, 1 — у Дніпропетровській та 3 — у Запорізькій областях).

До ТУ ДСА у 2009-му на організацію роботи суду надійшло 420 скарг, що на 71 скаргу, або 20 % більше, ніж попереднього року. На організацію роботи ТУ ДСА — 3 скарги, проти 5 у 2008 році: Дніпропетровська область — 1, Закарпатська — 1 та Чернігівська — 1.

Скарги, що надійшли до ТУ ДСА в Закарпатській та Чернігівській областях після їх детального

вивчення було визнано необґрунтованими. В них порушувалися питання щодо:

— оплати ТУ ДСА в Закарпатській області комплексної біологічно-вибухотехнічної експертизи, що була призначена судом за клопотанням гр. Поповича В.М.;

— ненаправлення ТУ ДСА в Чернігівській області матеріалів стосовно гр. Тишкевич Л.В. до кваліфікаційної комісії на заміщення вакантної посади судді Ічнянського районного суду.

Слід зазначити, що в 2009 році до ДСА надійшло 12 скарг на організацію роботи Державної судової адміністрації: 2 — ДСА України і 10 — її територіальних управлінь. Обидві скарги на організацію роботи ДСА — це неотримання скаржником (Гуменюком Ю.В.) відповідей на його попереднє звернення — визнані необґрунтованими, оскільки дане звернення вказаного громадянина було розглянуто і йому надано відповідь у встановлений законом строк. Гуменюк Ю.В. про це повідомлений і йому додатково направлено копію відповіді на попереднє звернення.

У результаті розгляду скарг на організацію роботи ТУ ДСА 9 скарг було визнано необґрунтованими. Скаргу голови ГО "Єнакіївська правозахисна група" Воскобойникова І.Г. в результаті перевірки визнано обґрунтованою. Безпосередньо з головами судів Донецької області (Советського районного, Єнакіївського міськрайонного, Донецького окружного адміністративного) та ТУ ДСА в Донецькій області було з'ясовано причини недосконалої організації роботи судів і вказано на недопустимість у подальшому дій, що плямують роботу судових органів. ТУ ДСА в Донецькій області розроблені заходи для усунення недоліків в роботі вищевказаних судів.

Із 10 скарг на організацію роботи ТУ ДСА надійшло:

— 2 — ТУ ДСА в Донецькій області (скарга гр. Кутицької Л.М. щодо неналежного проведення територіальним управлінням перевірки дій судді Краматорського міського суду та скарга голови ГО "ЄПГ" Воскобойникова І.Г. щодо неналежного розгляду його звернення ТУ ДСА з приводу усунення недоліків у роботі місцевих судів);

— 2 — ТУ ДСА в Херсонській області (скарга представника ТОВ "Аеропорт "Херсон" Савчука І.О. щодо незаконного, на думку автора звернення, захоплення ТУ ДСА нежитлового приміщення та скарга судді Стребкова Ю.О. щодо невиплати йому заборгованості по заробітній платі в частині надбавки за вислугу років);

— 1 — ТУ ДСА в Автономній Республіці Крим (скарга гр. Гуменюка Ю.В. щодо невиконання ТУ ДСА своїх службових зобов'язань);

— 1 — ТУ ДСА в Запорізькій області (скарга гр. Гуменюка Ю.В. щодо невиконання ТУ ДСА своїх службових зобов'язань);

– 1 – ТУ ДСА в Тернопільській області (скарга гр. Коначовича С.І. щодо неправомірних, на його думку, дій заступника начальника ТУ ДСА Л.А. Півцьо);

– 1 – ТУ ДСА в Харківській області (колективна скарга суддів місцевих судів м. Харкова та Харківської області щодо можливого зловживання керівництвом ТУ ДСА службовим становищем та привласнення державного майна);

– 1 – ТУ ДСА в Чернігівській області (скарга гр. Тишкевич Л.В. щодо тривалої затримки передачі ТУ ДСА її обліково-характеризуючих документів як кандидата на посаду судді до кваліфікаційної комісії);

– 1 – ТУ ДСА в міста Києві (скарга гр. Іванець Л.М. щодо неналежного, на її думку, проведення ТУ ДСА перевірки роботи Шевченківського районного суду).

Із загальної кількості скарг (1526), що надійшли до Державної судової адміністрації у 2009 році, всього розглянуто 1400 скарг (92 %), залишено без розгляду або повернуто з роз'ясненням 92 скарги (6 %). Залишок нерозглянутих скарг на кінець звітного періоду становить 34 скарги (2 %).

774 скарги (55 %) розглянуто безпосередньо Державною судовою адміністрацією, обґрунтованими було визнано 81 скаргу (11 %), а 626 скарг (45 %) направлено за належністю:

– до рад суддів – 401 (29 % від загальної кількості);

– до судів – 186 (13 %);

– до інших органів – 39 (3 %).

У переважній більшості заявники просять вплинути на судовий процес через незадоволення результатом розгляду справи, що не відноситься до нашої компетенції.

Для покращення роботи зі зверненнями громадян розроблено та затверджено накази Державної судової адміністрації України від 13.01.2010 № 4 "Про організацію прийому громадян у Державній судовій адміністрації України" та "Про затвердження Графіків прийому громадян керівництвом Державної судової адміністрації України та роботи телефонної "гарячої лінії" у Державній судовій адміністрації України". Особистий прийом громадян проводиться в спеціально відведеному приміщенні, обладнаному окремим входом. Приміщення приймальної громадян забезпечено необхідним обладнанням.

Аналіз свідчить про те, що керівництво та співробітники Державної судової адміністрації України відповідально ставляться до виконання вимог чинного законодавства щодо поліпшення організації роботи зі зверненнями громадян, приділяють значну увагу пошуку можливих шляхів вирішення питань, порушених у зверненнях. У відповідях надається вичерпна інформація у межах повноважень структурних підрозділів, задіяних при розгляді звернень.

У ТУ ДСА планами роботи передбачені заходи щодо підвищення професійного рівня працівників, які відповідають за стан роботи зі зверненнями громадян. З цією метою проводилися семінарські заходи, на яких організовано практичні навчання з ведення діловодства за зверненнями громадян, підготовки обґрунтованих відповідей заявникам, а також вивчалися положення Закону України "Про звернення громадян", інші нормативні документи, що регламентують організацію цієї роботи.

Із метою удосконалення роботи зі зверненнями громадян пропонується:

– забезпечити контроль за належним виконанням Закону України "Про звернення громадян" та Указу Президента щодо забезпечення якісного розгляду звернень громадян, задоволення їх законних вимог з питань, які входять до компетенції державної судової адміністрації, а також за наданням у встановлені законом строки письмових відповідей авторам звернень за результатами їх розгляду;

– результати організації роботи зі зверненнями громадян щоквартально розглядати на апаратній нараді та щопівріччя – на засіданні колегії;

– звернути увагу на необхідність посилення персональної відповідальності посадових осіб за належну організацію роботи із зверненнями громадян;

– забезпечити ретельну перевірку усіх звернень громадян щодо недоліків у роботі Державної судової адміністрації, її посадових осіб та вживати невідкладних заходів з метою запобігання аналогічним порушенням у подальшому;

– не допускати надання неоднозначних, необґрунтованих або неповних відповідей за зверненнями громадян, із порушенням строків, встановлених законодавством, безпідставної передачі розгляду звернень іншим органам;

– із метою недопущення повторних звернень громадян працівникам Державної судової адміністрації, в межах компетенції, детально роз'яснювати, в який спосіб потрібно вирішити порушену проблему;

– у роботі з письмовими зверненнями громадян, а також під час їх особистого прийому, забезпечити дотримання етики поведінки державного службовця та кваліфікований, неупереджений, об'єктивний, всебічний і своєчасний розгляд порушених питань з метою їх оперативного розв'язання;

– вивчити питання щодо визначення в структурі Державної судової адміністрації України посадової особи, відповідальної за розгляд звернень громадян;

– проводити профілактично-роз'яснювальну роботу щодо повноважень та компетенції Державної судової адміністрації;

– періодично висвітлювати в засобах масової інформації стан роботи зі зверненнями громадян у Державній судовій адміністрації.

СУДОВА СТАТИСТИКА

**СТАН ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ
У 2009 РОЦІ
(ОФІЦІЙНА СТАТИСТИКА)**

У 2009 році вперше за останні роки спостерігається різке зменшення кількості справ і матеріалів, які надійшли на розгляд до місцевих і апеляційних судів загальної юрисдикції. Упродовж року до судів першої інстанції надійшло близько 6 млн справ і матеріалів, тоді як у 2008 р. ця цифра становила майже 10 млн. Це пов'язано зі змінами в законодавстві, якими посилено відповідальність за порушення Правил дорожнього руху (Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху" від 24.09.2008 № 586-VI). Внаслідок цього відбулося скорочення обсягу справ про адміністративні правопорушення, а саме справ про порушення правил, діючих на транспорті.

У 2009 році завершилося формування системи адміністративних судів. Відтепер усі окружні адміністративні суди, утворені відповідно до Указу Президента України від 16 листопада 2004 р. № 1417/2004, здійснюють свою процесуальну діяльність.

Динаміку надходження справ і матеріалів за видами судочинства наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

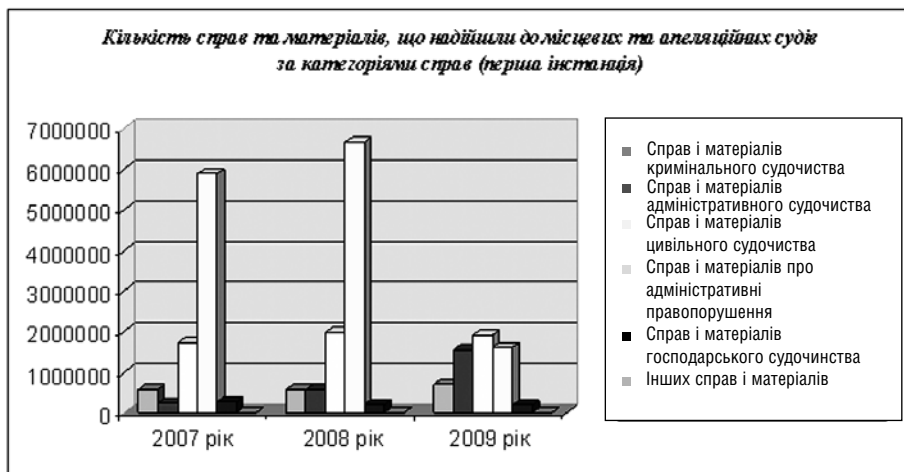
І зазначено є		2008 рік	2009 рік	Зміна, %
І зазначено є	Справ і матеріалів кримінального судочинства	582332	696422	19,6
	Справ і матеріалів адміністративного судочинства	568996	1554908	173,3
	Справ і матеріалів цивільного судочинства	1973568	1911269	- 3,2
	Справ і матеріалів про адміністративні правопорушення	6660200	1608730	- 75,8
	Справ і матеріалів господарського судочинства	207090	193792	- 6,4
	Інших справ і матеріалів	1510	1008	- 33,2
	Усього	9993696	5966129	- 40,3
І зазначено є	Справ кримінального судочинства	46427	50683	9,2
	Справ адміністративного судочинства	117312	554331	372,5
	Справ цивільного судочинства	97817	112880	15,4
	Справ господарського судочинства	33719	42330	25,5
	Справ про адміністративні правопорушення	20064	20414	1,7
	Усього	315339	780638	147,6
Усього (І зазначено є + І зазначено є)		10309035	6746767	- 34,6

СУДОВА СТАТИСТИКА

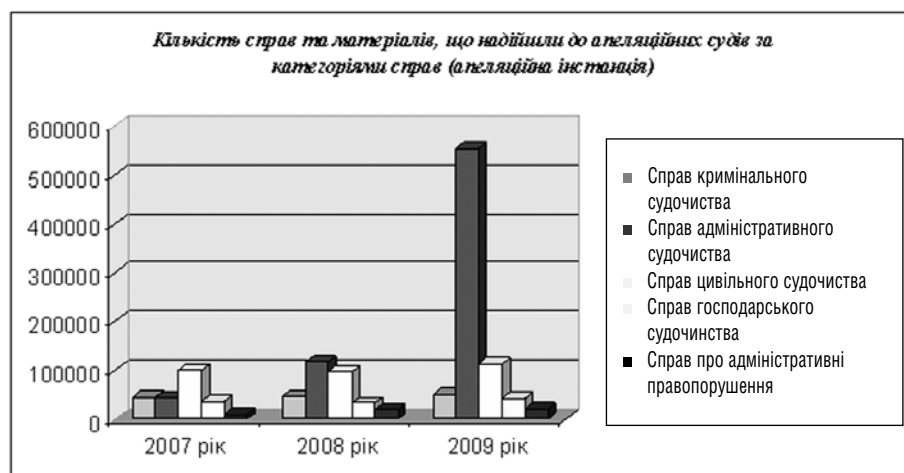
Незважаючи на різке скорочення одного виду справ, ми спостерігаємо тенденцію зростання (у 2,7 раза) справ і матеріалів, які розглядаються в порядку адміністративного судочинства. Це зростання обумовлено надходженням великої кількості позовних заяв громадян, де відповіда-

чем є Пенсійний фонд України, про стягнення недоплаченої щомісячної державної соціальної допомоги "дітям війни". Динаміку надходження справ і матеріалів до місцевих та апеляційних судів у 2007–2009 роках показано також на *діаграмах 1–3*

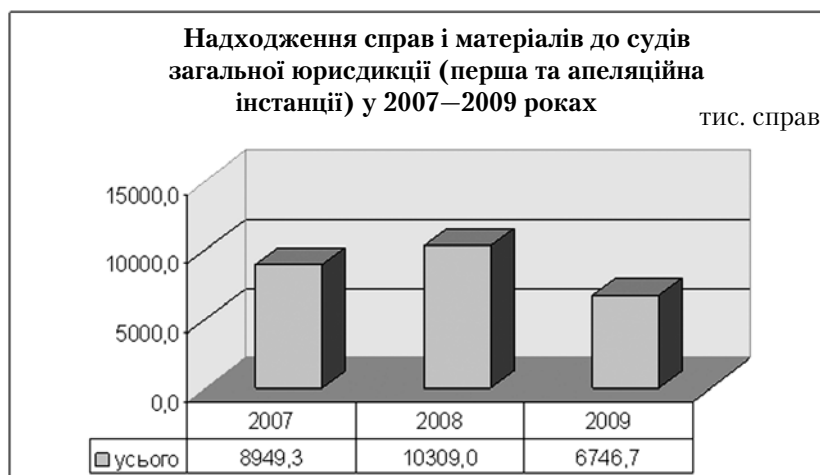
Діаграма 1

Діаграма 2

Діаграма 3

СУДОВА СТАТИСТИКА

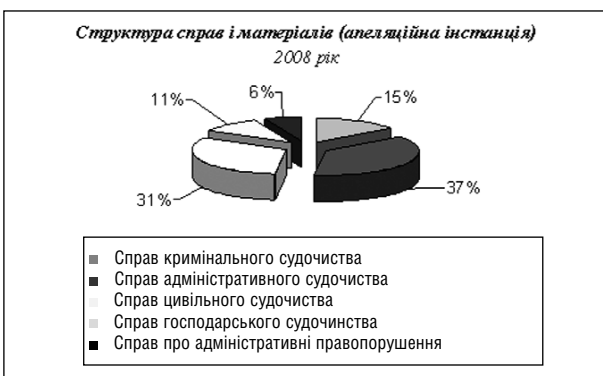
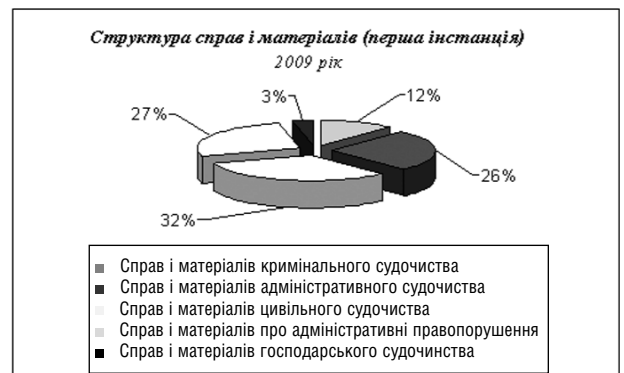
Суттєво змінилася структура справ і матеріалів, що надійшли до судів загальної юрисдикції. Раніше в структурі по першій інстанції переважали матеріали про адміністративні правопорушення (66,6%), тепер їх доля складає – 27 відсотків. Проте серед справ, що переглядаються в апеляційному порядку, значну частину займають справи адміністративного судочинства. Їх кількість у 2009 році становила 72 відсотки, що у 2 рази більше, в порівнянні з попереднім періодом (37%). Відповідні зміни представлено на **діаграмах 4–7**.

Звичайно, якщо змінилося надходження справ, змінилося й навантаження на суддів. Так, середньомісячне надходження на одного суддю місцевого суду становило 102,7 справ і матеріалів, що на 42,5 відсотка менше, в порівнянні з аналогічним періодом 2008 року (178,7 справ). Якщо раніше в ряді областей цей показник сягав понад 200 справ – Луганська (206,6), Одеська (215,4), Херсонська (208,3),

Хмельницька (233), у містах Києві (201) і Севастополі (225), то тепер він становить, відповідно: 118; 94,7; 96,6; 92; 103,1; 128,1 справ. Із найменшим навантаженням працювали судді Вінницької (80,4), Тернопільської (82), Черкаської (75,3), Чернігівської (78,4) областей.

Середньомісячне надходження справ до окружних адміністративних судів, у порівнянні з 2008 роком, зменшилося на 41 відсоток і становить 45,9 справ на одного суддю (2008 рік – 78,1 справ). Слід відмітити, що в першому півріччі, в порівнянні з попереднім звітним періодом спостерігалось зростання на 76,7 відсотків. Також необхідно зазначити, що в деяких окружних адміністративних судах показник навантаження набагато вищий за середній (Волинський – 112,1 справ, Житомирський – 84,4 справ, Полтавський – 147,2 справ, Харківський – 94,5 та Херсонський – 86,1 справ).

Діаграми 4–7

Навантаження в апеляційних судах, порівняно з 2008 роком, збільшилося як у загальних, так і в адміністративних судах. Проте, як свідчать дані, навантаження в апеляційних адміністративних судах є значно більшим. Щомісячно на кожного суддю апеляційного загального суду надходило 10,7 справ і матеріалів, апеляційного адміністративного суду – 143,2 (у 2008 році, відповідно, – 9,6 і 29,9). У До-

нецькому та Харківському апеляційних адміністративних судах середньомісячне надходження у 2009 році становило, відповідно, 270 та 222,5 справ. Навантаження розраховано на всю штатну чисельність суддів, а за умови наявності вакансій фактичне навантаження є більшим. У *таблиці 2* представлено дані щодо середньомісячного надходження справ і матеріалів на одного суддю у 2007-2009 роках.

Таблиця 2

	2007 р.	2008 р.	2009 р.
місцеві загальні суди			
Справ і матеріалів кримінального судочинства	10,95	10,71	12,81
Справ і матеріалів адміністративного судочинства	3,46	4,51	23,2
Справ і матеріалів цивільного судочинства	47,38	37,37	36,19
Справ та матеріалів про адміністративні правопорушення	117,93	126,11	30,46
УСЬОГО справ і матеріалів	160,04	178,7	102,7
апеляційні загальні суди			
Справ і матеріалів кримінального судочинства			
по I інстанції	0,43	0,87	1,03
в апеляційному порядку	1,64	2,43	2,66
Справ і матеріалів адміністративного судочинства	0,61	0,14	x
Справ і матеріалів цивільного судочинства	5,3	5,12	5,91
Справ та матеріалів про адміністративні правопорушення	0,5	0,93	1,07
Інших справ і матеріалів	2,8	0,01	x
УСЬОГО справ і матеріалів	11,28	9,5	10,67
окружні адміністративні	59,61	78,08	45,94
апеляційні адміністративні	11,42	29,92	143,2
господарські місцеві	38,90	27,81	26,02
господарські апеляційні	9,70	8,83	11,09
кількість суддів за штатом			
місцеві загальні суди	4738	4801	4801
апеляційні загальні	1736	1736	1736
окружні адміністративні	301	585	672
апеляційні адміністративні	330	352	352
господарські місцеві	677	677	677
господарські апеляційні	347	347	347
УСЬОГО	8129	8498	8585

У 2009 році на розгляді загальних судів перебувало 233,1 тис. **кримінальних справ** (без урахування справ, повернутих у порядку статті 232 Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК України), що на 2,1 відсотка більше, ніж у 2008 році (228,3 тис. справ).

Упродовж року закінчено провадженням 183,4 тис. справ, з них 142,9 тис. (77,9%) розглянуто з постановленням вироку; 29,5 тис. (16,1%) – із закриттям провадження. Щодо кримінальних справ, повернутих судами на додаткове розслідування чи попереднє (у справах приватного обвинувачення), то ця кількість становить 5,3 тис. (2,9%), що вказує на їх зменшення (у 2008 році – 6,1 тис. (3,3%). При цьому необхідно зауважити, що із загальної кількості цих справ: майже 1,1 тис. – повернуто під час попереднього розгляду справи в суді, а 4,2 тис. – під час судового розгляду справи.

Структура кримінальних справ, що перебували на розгляді в судах, майже не змінилася. Тут, як і раніше, переважають злочини проти власності (80,3 тис. справ), що становить майже третину від загальної кількості справ. Більша половина цих злочинів (44,8 тис.) – крадіжки.

Значну кількість кримінальних справ, що перебували на розгляді судів, становлять справи про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення – 45,6 тис. (19,5%), злочини проти життя та здоров'я особи – 21 тис. (9%), проти безпеки руху та експлуатації транспорту – 15 тис. (6,4%), проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина – 13,2 тис. (5,7%), проти громадського порядку та моральності – 10,5 тис. (4,5%). Темпи приросту кримінальних справ за видами злочинів представлено в **таблиці 3**.

Таблиця 3

СУДОВА СТАТИСТИКА

Види злочинів	дин.(+)	Види злочинів	дин.(-)
Злочини проти волі, честі та гідності особи	36,4	Злочини проти життя та здоров'я особи (крім справ, що порушуються не інакше, як за скаргою потерпілого)	-4,9
незаконне позбавлення волі або викрадення людини	17,1	Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина	-9,0
торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини	14,3	Злочини у сфері господарської діяльності	-10,2
порушення авторського права і суміжних прав	27,3	незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів	-19,6
Злочини проти власності	16,4	Злочини проти громадської безпеки	-3,5
крадіжка	24,9	Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту	-7,3
шахрайство	15,3	Злочини проти громадського порядку та моральності	-4,2
привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем	19,8		
ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів	26,5		
Злочини проти довілля	24,3		
Злочини проти безпеки виробництва	5,3		

використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів	20,4	хуліганство	-5,8
Злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації	2,7	Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення	-5,1
незаконне переправлення осіб через державний кордон України	31,7	Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку	-12,8
Злочини у сфері службової діяльності	6,6	Злочини проти правосуддя	-4,7
зловживання владою або службовим становищем	15,5	погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного	-22,2
Одержання, давання, провокація хабара	12,7		
одержання хабара	25,2		
Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)	10,2		

За результатами судового розгляду кримінальних справ звільнено з-під варті із зали судового засідання 6,1 тис. осіб, що на 9,3 відсотка менше, порівняно з попереднім звітним періодом, взято під варту 7,7 тис. осіб.

Звільнено судами під заставу 150 осіб (у 2008 році — 161 особу). Із загальної суми застави, що була внесена на депозит органу досудового слідства чи суду, на користь держави звернуто 144,5 тис. грн (у минулому році — 119,2 тис. грн) за невиконання обвинувачуваними та підсудними взятих на себе зобов'язань.

У звітному періоді за неявку в судові засідання оштрафовано 600 осіб, на суму 93,8 тис. грн.

Від злочинів потерпіло 115,3 тис. фізичних осіб, основну частину становлять особи, яким завдано матеріальної та моральної шкоди — 88,7 тис. (76,9%), 21,7 тис. особам завдано шкоди здоров'ю, а понад 4,9 тис. чоловік загинули. Серед потерпілих: чоловіки — 58,8 відсотків; за віком: 6 відсотків — особи до 18 років.

Сума матеріальних збитків та моральної шкоди, установлених судом за вироками, що набрали та не набрали законної сили в 2009 році, становить понад 2545,2 млн грн, у тому числі фізичним особам — 1294,5 млн грн.

Із порушенням строків досудового розгляду, встановлених статтею 241 КПК України, призначено 1,6 тис. (0,89%) кримінальних справ (у 2008 році — 1,2 тис. або 0,66%); з порушенням термінів, встановлених статтею 256 КПК України, — 4,1 тис. (2,26%) кримінальних справ (у 2008 році — 3,6 тис. або 1,98%).

Із загальної кількості справ, закінчених провадженням, із порушенням строків, встановлених статтею 241 КПК України, найбільше справ призначено місцевими загальними судами Одеської (3,84%), Рівненської (3,09%), Житомирської (2,34%), Львівської (2,18%) областей та міста Києва (2,42%); а з порушенням строків, встановлених статтею 256 КПК України, місцевими судами Житомирської (6,85%), Харківської (6,41%), Рівненської (6,11%), Одеської (6,1%) областей та міста Києва (4,59%). Слід зауважити, що в 2008 році місцеві суди м. Севастополя розглядали з порушенням строків, передбачених статтею 256 КПК, 5,73 відсотків справ, а в 2009 — лише 0,55 відсотків.

На кінець звітного періоду залишилися нерозглянутими 49,7 тис. справ або 21,3 відсотка від загального числа тих, що перебували в провадженні судів упродовж звітного періоду. З них 9,2 тис. (або 18,5%) справ не розглянуто в термін понад 6 місяців

(без урахування справ із зупиненим провадженням). У 10 тис. кримінальних справ провадження зупинено, при цьому близько 8,6 тис. (85,5%) з них — у зв'язку з розшуком підсудного.

Велика кількість нерозглянутих справ на кінець звітного періоду, як і в попередні роки, спостерігається в місцевих судах міста Севастополя (46,1% від кількості справ, що перебувала в провадженні протягом звітного періоду), Харківської (32,74%), Одеської (31,03%) областей, а також справ, що знаходяться в залишку і не розглянуті в термін понад 6 місяців (без урахування справ із зупиненим провадженням), у місцевих судах міста Севастополя (57,5%), Львівської (35,16%) та Харківської (32,38%) областей.

Різно збільшилася загальна кількість справ щодо вирішення питання про звільнення осіб від кримінальної відповідальності. Так, на розгляді в судах перебувало 129,6 тис. справ (у 2008 році — 42,4 тис.). З них розглянуто 123,9 тис. справ та звільнено від кримінальної відповідальності 10,2 тис. осіб.

Слід зауважити, що в 2009 році на розгляді загальних судів перебувало 118,3 тис. справ (91,3%) щодо вирішення питання про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності щодо нествановленої особи, з них 113,7 тис. були розглянуті, в тому числі із задоволенням 112,9 тис. Причиною цього є закінчення 15-річного строку давності по даній категорії справ саме в 2009 році.

Ці показники не залежать від роботи суду, її якісних та кількісних показників, оскільки суд приймає на розгляд справи в міру їх надходження. Наявність таких справ фактично залежить від роботи органів дізнання, досудового слідства та свідчить про показники нерозкриття злочинів протягом 15-ти років з дня їх вчинення.

Упродовж 2009 року в апеляційних загальних судах перебувало 34,3 тис. справ за апеляціями на вироки, ухвали, постанови в кримінальних справах.

Якість розгляду місцевими загальними судами кримінальних справ з постановленням вироку в цьому звітному періоді, в порівнянні з аналогічним звітним періодом 2008 року, дещо погіршилася. У 2009-му загальна кількість засуджених та виправданих осіб місцевими судами зменшилася (2008 рік — 167,7 тис. осіб, 2009 рік — 162,6 тис. осіб), проте кількість скасованих та змінених апеляційними судами вироків збільшилася. Скасовано та змінено вироків стосовно 9,7 тис. осіб, що становить 5,98 відсотка від загального числа засуджених і виправданих, щодо яких постановлені вироки (2008 рік — 9,5 тис. осіб або 5,65%).

Більше половини (51,4%) вироків переглянуто за апеляціями у справах про тяжкі злочини, з них 61,6 відсотка вироків залишено без змін.

Кількість осіб, щодо яких скасовано виправдальні вироки з направленням справи на додаткове

розслідування становить 52 особи (у 2008 році — 57 осіб).

Дещо покращилася якість винесення та постановлення місцевими загальними судами ухвал та постанов (крім окремих ухвал). Так, питома вага скасованих і змінених ухвал та постанов судів першої інстанції складає 0,95% (в аналогічному звітному періоді — 1,02%).

Як і минулі роки, кожна третя апеляція, яка подавалася на вирок (ухвалу, постанову) місцевого загального суду та розглянута апеляційними загальними судами, задовольняється.

За вироками, що набрали законної сили у звітному періоді, засуджено 146,4 тис. осіб (2008 рік — 146,9 тис. осіб).

Звичайно, переважна частина засуджених — це працездатні особи, які на час вчинення злочину не працювали та не навчалися. У порівнянні з 2008 роком їх кількість зросла і становить 98,9 тис. осіб (або 67,5%) від усіх засуджених (у 2008 році 89,5 тис. осіб або 61%). Серед них мають не зняту й непогашену судимість — 30,2 тис. осіб або 30,5 відсотків (у 2008 році — 21 тис. осіб або 14,3%).

Третина засуджених (48,3 тис. осіб) — молоді люди у віці від 14 до 25 років. Майже кожний четвертий засуджений вчинив злочин у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння (засуджено 39 тис. таких осіб).

Тривожним є той факт, що у 2009 році засуджено більше 18,5 тис. жінок. Серед засуджених їх кількість становить 12,7 відсотка. У 2008 році було засуджено 18,2 тис. осіб жіночої статі, але їх частка становила лише 8 відсотків засуджених.

Суттєво зменшилася кількість засуджених, які вчинили злочини в неповнолітньому віці, — складає 8,6 тис. осіб. Їх питома вага у загальній кількості засуджених — 5,8 відсотка (у 2008 році — 6,9%). Проте у віці від 14 до 16 років вчинили злочин 2,1 тис. неповнолітніх, що становить третину (33,6%) від усієї цієї категорії засуджених (у 2008 році — 24,5%).

Упродовж 2009 року судами закрито провадження у справах щодо 31,1 тис. осіб (17,4%) від загальної кількості осіб, у відношенні яких судові рішення набрали законної сили, з них закрито справ публічного обвинувачення щодо 28,5 тис. осіб.

Основною обставиною закриття справи є акт амністії: застосування судами в 2009 році Закону України "Про амністію" від 12.12.2008 № 660-VI. Кількість осіб, щодо яких справу закрито, складає 13 тис. або 41,9 відсотка від кількості осіб, щодо яких справи закрито з різних підстав; для порівняння, у 2008 році цей показник складав лише 13,7 відсотків зазначених осіб.

Основні види покарання, які за вироками, що набрали законної сили в 2009 році, в порівнянні з 2008 роком, наведено в **таблиці 4**.

Види покарання	2008		2009		Динаміка
	абс.	пит. вага %*	абс.	пит. вага %*	%
Б	1	2	3	4	6
Штраф	21964	14,96	21487	14,68	- 2,17
Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю	27	0,02	16	0,01	- 40,74
Громадські роботи	5236	3,57	7746	5,29	47,94
Виправні роботи	1304	0,89	1052	0,72	- 19,33
Службові обмеження для військовослужбовців	98	0,07	118	0,08	20,41
Арешт	3337	2,27	4512	3,08	35,21
Обмеження волі	3820	2,60	3603	2,46	- 5,68
Позбавлення волі	32895	22,40	35500	24,25	7,92
Довічне позбавлення волі	70	0,05	96	0,07	37,14
Звільнено від покарання – усього, у тому числі	77948	53,08	72218	49,33	- 7,35
з випробуванням	76687	52,22	70523	48,18	- 8,04
внаслідок акта амністії	736	0,50	1230	0,84	67,12
з інших підстав	525	0,36	465	0,32	- 11,43

* % – питома вага до засуджених осіб за усі види злочинів.

Звільнено від кримінальної відповідальності у зв'язку: з дієвим каяттям 2,9 тис. осіб (9,3% від кількості осіб, справи щодо яких закрито); із зміною обстановки – 3,4 тис. осіб (10,9%); із передачею на поруки – 1,7 тис. осіб (5,5%); з примиренням винного з потерпілим – 3,9 тис. осіб (10,9%), судові рішення щодо яких набрали законної сили.

За вироками, що набрали законної сили, упродовж 2009 року виправдано 284 особи, із них у справах публічного обвинувачення – 94.

У провадженні місцевих загальних та окружних адміністративних судів у 2009 році перебувало 1 млн. 514 тис. адміністративних справ, що майже у 3 рази більше, в порівнянні з 2008 роком (517,4 тис. справ). Графічно динаміку та структуру цих справ представлено в таблиці 5.

Загальна кількість справ, закінчених провадженням, склала 1 млн 296 тис., з них 78,6 відсотка розглянуто із прийняттям постанови, в тому числі із задоволенням позову – 93,4 відсотка. Слід зазначити, що переважну частину цих справ розглядали місцеві загальні суди.

Приріст відбувся за рахунок спорів фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень

щодо оскарження його дій або бездіяльності, рішень (правових актів індивідуальної дії), (крім пов'язаних із виборчим процесом або процесом референдуму). Спостерігається також значне зростання – майже у 2 рази – кількості спорів за зверненнями суб'єкта владних повноважень (2008 рік – 90,1 тис. справ, 2009 рік – 176,5 тис. справ). Кількість спорів щодо правовідносин, пов'язаних із виборчим процесом, коливається в залежності від проведення виборчих компаній. На 5,7 відсотка скоротилася кількість спорів щодо публічної служби.

Серед адміністративних справ, що перебували в провадженні місцевих загальних судів, найбільшу кількість становлять справи про спори фізичних та юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його дій або бездіяльності, рішень щодо правових актів індивідуальної дії (99,1%). Так, щодо оскарження дій або бездіяльності, рішень Пенсійного фонду України та його управлінь і управління праці та соціального захисту населення в судах перебувало, відповідно, – 783 тис. і 184,2 тис. справ.

Незважаючи на великий обсяг розглянутих справ (1 млн. 011 тис.), з порушенням строків, вста-

новлених Кодексом адміністративного судочинства України (далі – КАС України), розглянуто 115,3 тис. справ або 11,4 відсотка. Проте в деяких регіонах цей відсоток є вищим. Найбільше з порушенням строків, встановлених КАС України, розглянуто справ місцевими загальними судами Харківської (28,8%) Дніпропетровської (23,4%), Сумської (22,6%) областей та міста Севастополя (22,7%),.

На кінець звітного періоду залишилися нерозглянутими 159,3 тис. адміністративних справ, або майже кожна сьома від усіх, що знаходилися на розгляді упродовж 2009 року (у 2008 році – кожна третя). Середній показник по Україні в 2008 і 2009 роках становив, відповідно, 30,4 і 13,6 відсотків нерозглянутих справ.

Таблиця 5

СУДОВА СТАТИСТИКА

№ з/п	Найменування показників	Знаходилося в провадженні загальних судів адміністративних справ				Знаходилося в провадженні окружних адміністративних судів справ			
		2008	2009	пИТОМА вага %*	ДИНА-міКА, %	2008	2009	пИТОМА вага %*	ДИНА-міКА, %
	Б	1	3	4	5	1	3	4	5
1	Спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його дій або бездіяльності, рішень (правових актів індивідуальної дії), (крім пов'язаних із виборчим процесом або процесом референдуму)	199344	1159463	93,13	99,08	218487	168796	49,14	22,74
2	Спори за зверненнями суб'єкта владних повноважень	9125	7897	4,26	0,67	80986	168604	26,70	108,19
3	Спори з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби	4348	2071	2,03	0,18	3091	4943	1,02	59,92
4	Спори щодо правовідносин, пов'язаних із виборчим процесом чи процесом референдуму	422	215	0,20	0,02	80	110	0,03	37,50
5	Інші категорії адміністративних справ	802	578	0,37	0,05	673	1081	0,22	60,62
6	УСЬОГО	214041	1170224	x	x	303317	343534	x	13,26

Найбільший відсоток нерозглянутих справ на кінець звітного періоду зафіксовано в місцевих загальних судах Житомирської області (33,6%). Зросла і кількість нерозглянутих справ у судах Черкаської області — з 9,2 відсотка у 2008 році, до 27,5 відсотка у 2009-му.

У більшості областей спостерігається позитивна тенденція щодо скорочення залишків на кінець звітного періоду. Так, у судах міста Севастополя питома вага нерозглянутих справ у 2008 році становила 70 відсотків, у звітному році їх кількість — 29,1 відсотка. Відповідні зміни відбулися і в інших областях: Сумська (з 57,2% до 11%), Миколаївська (з 51,5% до 10,6%), Чернігівська (з 33,4% до 9,1%), Чернівецька (з 28,92% до 9,1%).

Упродовж періоду, що аналізується, в місцевих загальних судах перебувало в провадженні 4,7 тис. клопотань, подань, заяв, що розглядалися за КАС України у порядку виконання судових рішень, з них розглянуто — 3,8 тис., з яких задоволено — 2,3 тис. (59,2%).

За наслідками розгляду апеляційних скарг було змінено та скасовано постанов (ухвал) місцевих загальних судів 49,7 тис. (3 тис.) або 5,25 відсотка (1,85%) від загального числа постанов (ухвал), постановлених судами першої інстанції (місцевими загальними). У 2008 році їх кількість становила, відповідно, 7,22 і 3,04 відсотка.

У структурі адміністративних справ, які розглядають окружні адміністративні суди, переважають справи двох категорій: спори фізичних та юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його дій або бездіяльності, рішень щодо правових актів індивідуальної дії (49,14%) та спори за зверненнями суб'єкта владних повноважень (49,08%).

Загальна кількість справ, закінчених провадженням, складала 285,2 тис., з них 38 відсотків розглянуто з порушенням строків, встановлених КАС України. Викликає занепокоєння той факт, що в деяких регіонах цей відсоток дуже високий. Найбільше з порушенням строків розглянуто справ Полтавським (89,6%), Одеським (79%),

Закарпатським (70,1%) та Кіровоградським (62,6%) окружними адміністративними судами. Високий показник у Полтавського суду пояснюється високим середньомісячним надходженням справ на одного суддю в 2009-му (147 справ). Навантаження цього року в інших зазначених судах становить від 32 до 47 справ.

На кінець звітного періоду залишилися нерозглянутими 58,3 тис. адміністративних справ, або 17 відсотків від усіх, що перебували в провадженні упродовж 2009 року (в 2008 році — 127,2 тис. справ або 41,9%).

Упродовж періоду, що аналізується, в окружних адміністративних судах перебували в провадженні 2,7 тис. клопотань, подань, заяв, що розглядалися за КАС України у порядку виконання судових рішень, з них розглянуто — 2,5 тис., з яких задоволено — 64,1 відсотка.

Упродовж 2009 року в апеляційних адміністративних судах перебувало в провадженні 627,9 тис. справ за апеляційними скаргами на рішення місцевих загальних, господарських та окружних адміністративних судів. Загальна кількість справ, апеляційне провадження в яких закінчено, становить 245,5 тис. Із задоволенням апеляційної скарги розглянуто 69,8 тис. справ (28,4%).

Загальна кількість справ, постанови в яких скасовано, становить 46 тис., з них 90,1 відсотка — скасовано з прийняттям нової постанови.

Звичайно, що переважну більшість справ, постанови яких переглядалися, складають спори фізичних та юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження дій або бездіяльності, рішень Пенсійного фонду України та його управлінь і управління праці та соціального захисту населення (88,6%).

У 2009 році в провадженні місцевих загальних судів перебувало 2209,6 тис. позовних заяв, заяв, скарг, подань, клопотань, які розглядаються в порядку *цивільного судочинства*, що майже не змінилося, в порівнянні з 2008 роком (2222,7 тис.). Динаміку та структуру справ і матеріалів за видами провадження представлено в *таблиці 6*.

Таблиця 6

№ з/п	Найменування показників	2008	2009	динаміка, %	питома вага, %
	Б	1	2	3	4
1	Наказне провадження	443798	415540	6,37	18,8
2	Позовне провадження (позовні заяви і справи)	1552399	1555691	0,21	70,4
3	Окреме провадження (заяви і справи)	122675	107101	12,70	4,8
4	Інші справи і матеріали, що розглядаються в порядку цивільного судочинства	103848	131314	3,57	5,9
5	УСЬОГО	2222720	2209646	0,59	х

Загальна кількість цивільних справ, які розглядаються в наказному провадженні, скоротилася, але кількість заяв про скасування судового наказу зросла на 33,3 відсотка. Так, у 2009 році в провадженні судів перебувало 415,5 тис. справ про видачу та скасування судового наказу, що на 6,4 відсотка менше, ніж у минулому році. Загальна кількість виданих судових наказів становить 386,1 тис., або 93,1 відсотка від кількості

розглянутих справ. Скасовано 25,1 тис. судових наказів, що становить 6,5 відсотка всіх виданих судових наказів. Слід відзначити, що в першій половині 2008 року цей показник дорівнював 4,8 відсотка.

Упродовж звітного періоду в місцевих загальних судах у провадженні перебувало: 10,1 тис. заяв про забезпечення доказів позову, які надійшли до суду до подання позовної заяви; 78,4 тис. клопотань, заяв, подань

у порядку виконання судових рішень; 9,5 тис. скарг на дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби; 18,4 тис. заяв про перегляд заочного рішення; 965 клопотань про визнання та виконання на території України рішень іноземних судів; 7,3 тис. судових доручень, у тому числі 1,7 тис. доручень іноземних судів.

Кількість розглянутих справ становить 1835,5 тис., або 83,1 відсотка від загальної кількості справ цивільного судочинства, які перебували на розгляді. Із задоволенням позову (заяви) розглянуто 1295 тис. справ.

Серед розглянутих цивільних справ позовного провадження переважно більшість, як і раніше, становлять спори, що виникають із договорів (38,3%), із сімейних правовідносин (25,6%), із житлових правовідносин (9,1%), спори про право власності та інші речові права (8,2%), а серед справ окремого провадження — справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення (56,9%).

Із порушенням процесуальних строків, встановлених Цивільним процесуальним кодексом України (далі — ЦПК України), розглянуто 9,46 відсотка цивільних справ і матеріалів (у 2008 році таких справ було 7,95 відсотка). Найбільшу кількість справ із порушенням строків, встановлених ЦПК України, розглянуто місцевими загальними судами Автономної Республіки Крим (25,2%), міста Севастополя (22,4%), Харківської (18,1%) та Сумської (17,8) областей, міста Києва (15,9%), найменшу — місцевими загальними судами Волинської (1,9%), Херсонської (1,4%), Тернопільської (1,2%) областей.

На кінець звітної періоду залишилися нерозглянутими 321,7 тис. цивільних справ позовного та окремого провадження, або 21,8 відсотка від усіх справ, що перебували в провадженні упродовж 2009 року.

Слід зазначити, що 78,1 тис. справ або майже 26 відсотків (у 2008 році — 26,1%) усіх нерозглянутих цивільних справ позовного та окремого провадження не знайшли свого вирішення в судах більше 3 місяців (без урахування справ, провадження в яких зупинено).

Найбільший відсоток нерозглянутих справ у термін понад 3 місяці (без урахування справ, провадження в яких зупинено) на кінець звітної періоду, як у попередні роки, зафіксовано в місцевих загальних судах Дніпропетровської області (43,6%), міста Києва (40%), Автономної Республіки Крим (35,2%) та міста Севастополя (30,4%).

Апеляційними загальними судами в 2009 році розглянуто 83,6 тис. апеляційних скарг у цивільних справах, що на 8,7 відсотка більше, ніж у 2008 році (77,1 тис.).

За наслідками розгляду апеляційних скарг залишено без дії 41,4 тис. рішень та ухвал судів першої інстанції, що становить 50 відсотків від загальної кількості переглянутих рішень та ухвал.

Якість розгляду цивільних справ місцевими загальними судами, у порівнянні з минулим звітним періодом, дещо погіршилась. Кількість рішень місцевих загальних судів, скасованих або змінених в апеляційному порядку упродовж звітної періоду, склала 27,3 тис.

або 2,98 відсотка від загальної кількості рішень, ухвалених судами першої інстанції за цей же період (у 2008 році — 25,6 тис. або 2,59%). Найбільше скасовано та змінено рішень, які ухвалювалися місцевими загальними судами Автономної Республіки Крим (5,6%), міста Києва (4,95%), Закарпатської (4,55%) та Київської (4,2%) областей.

Серед загальної кількості справ, рішення в яких скасовано (22,6 тис.), 9,4 тис. справ (41,6%) направлено на новий судовий розгляд, в 11,6 тис. справ (51,2%) ухвалено нові рішення по суті позовних вимог.

Кількість ухвал місцевих загальних судів, скасованих або змінених в апеляційному порядку упродовж звітної періоду, склала 14 тис. або 2,67 відсотка від загальної кількості ухвал, постановлених судами першої інстанції за цей же період (2008 рік — 2,42%).

Переважно більшість справ позовного провадження, рішення в яких оскаржувалися, складають спори що виникають із договорів, — 15,8 тис. справ (28,4%). Слід відзначити, що велику кількість справ позовного провадження, рішення в яких оскаржувалися, складають спори про недоговірні зобов'язання. У звітному періоді було переглянуто 7,8 тис. справ (14%) від загальної кількості переглянутих рішень судів, з них — 42,4 відсотка — це спори про відшкодування шкоди, завданої майну фізичних або юридичних осіб. Значну кількість переглянутих справ складають також спори про приватну власність — 6,1 тис. справ (10,9 %).

Серед справ окремого провадження, які переглянуті апеляційною інстанцією (1,2 тис.), переважно частину складають справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення, — 47,4 відсотка, а також справи про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб — 31 відсоток.

На розгляді місцевих господарських судів перебувало 194,1 тис. *господарських справ*, що на 10,5 відсотка менше в порівнянні з 2008 роком (216 тис.справ). У 2009 році розглянуто 146,2 тис. справ, з них з ухваленням рішення розглянуто 111,5 тис., у тому числі 81,4 відсотка — із задоволенням позову.

У структурі розглянутих справ переважають справи щодо майнових спорів про виконання господарських договорів, їх частка становить 68 відсотків (99,7 тис.справ). За результатами розгляду справ сума коштів, присуджених до стягнення, складає 53,3 відсотка від суми заявлених коштів та 24 відсотки — заявлених санкцій. Серед загальної кількості майнових спорів більша половини (65,6%) — це спори щодо розрахунків за продукцію, товари та послуги.

Зберігається позитивна тенденція щодо приросту справ зі спорів про укладання, зміну, розірвання договорів та визнання їх недійсними. У 2009 році їх кількість зросла на 5,6 відсотка і становить 13,6 тис. справ.

На 13,5 відсотка скоротилася кількість справ про банкрутство. Упродовж року закінчено провадженням 11,8 тис. справ про відновлення платоспроможності боржників або визнання їх банкрутами, в тому числі із задоволенням позову (винесено постанови про визнання банкрутом) — 8,6 тис. справ.

Залишилися нерозглянутими 47,9 тис. справ або кожна п'ята справа, що перебувала в провадженні місцевих господарських судів.

Апеляційними господарськими судами переглянуто майже 32 тис. справ, що становить 21,9 відсотка від кількості справ, розглянутих з постановленням рішення місцевими судами. У 9,7 тис. справах (6,7%) судові рішення змінено або скасовано. Найбільше змінено та скасовано рішень, які ухвалювались місцевими господарськими судами Херсонської (9,49%), Одеської (9,37%) та Київської (9,23%) областей.

У зв'язку з дією Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху" від 24.09.2008 № 586-VI суттєво зменшилось надходження до місцевих загальних судів справ про адміністративні правопорушення. Так, у 2009 році надійшло на розгляд 1,6 млн справ і матеріалів про адміністративні правопорушення, що в 4,1 раза менше, в порівнянні з аналогічним періодом (2008 рік — 6,6 млн.).

До адміністративної відповідальності притягнуто 1300,5 тис. осіб. Кількість осіб, яких оштрафовано, зросла і становить 964,9 тис. осіб (або 74,2% від загальної кількості осіб, щодо яких розглянуто справи про накладення адміністративного стягнення, у 2008 році — 63,2%). Незважаючи на скорочення кількості справ, суми штрафів, відповідно до змін у законодавстві, зросли. Їх розмір у 2009 році складав 439,6 млн грн (247,4 млн грн — у 2008 році). Слід зазначити, що 37,5 відсотка цієї суми сплачено в добровільному порядку (в минулому періоді цей показник становив 35,7 відсотка).

Другим розповсюдженим видом адміністративного стягнення, яке застосовується судами, є громадські роботи. Хоча цей вид стягнення з'явився недавно (наприкінці 2008 року), вже в 2009 році до громадських робіт залучено 127,3 тис. осіб (9,8%). Кількість осіб, до яких застосовано адміністративний арешт, — 82,9 тис. (у 2008 році — 79,4 тис. осіб). Число осіб, яких попереджено, становить 35,4 тис. осіб.

Адміністративні стягнення (основне й додаткове) у вигляді конфіскації предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, застосовано до 59,8 тис. правопорушників (23,3 % таких стягнень накладено за порушення митних правил).

Позбавлено права за керування транспортними засобами або суднами в стані сп'яніння (стаття 130 КУпАП) — 67,3 тис. осіб, що становить 90,3 відсотка від загальної кількості осіб, позбавлених спеціального права.

Викликає занепокоєння різке зростання кількості правопорушень, учинених неповнолітніми. У цьому звітному періоді застосовувалися заходи впливу, передбачені статтею 24-1 КУпАП, до 19,3 тис. неповнолітніх осіб, тоді як у 2008 році таких осіб було 10,5 тис.

До внесення змін до законодавства переважно більшістю справ про адміністративні правопорушення, що розглядалися судами, були справи про порушення Правил дорожнього руху. Так, їх питома вага в 2008

році складала 85,8 відсотка, в цьому звітному періоді тільки 38,9 відсотка. Лише за статтею 122 КУпАП в 2008 році було розглянуто 4086,9 тис. справ (або 63,4 % усіх розглянутих справ). У 2009 році розглянуто — 75,2 тис. справ (або 5 %).

Серед адміністративних правопорушень, що кваліфікуються як посягання на громадський порядок і громадську безпеку, найбільш поширеним було дрібне хуліганство (стаття 173 КУпАП). У 2009 році за це правопорушення було притягнуто до адміністративної відповідальності 87,7 тис. осіб (у 2008 році — майже 91 тис. осіб).

Через вчинення правопорушень завдано матеріальних збитків на суму 4061,9 тис. грн, добровільно відшкодовано 931,1 тис. грн, (22,9 %) від загальної суми завданих збитків.

За результатами розгляду справ про адміністративні правопорушення вилучено 208 одиниць вогнепальної зброї, 642 одиниці бойових припасів, оплатно вилучено цінностей на суму 17,9 тис. грн, конфісковано товарів і цінностей на суму 17 млн 940 тис. грн, іншої валюти (в еквівалентному вираженні) на суму 6 млн 139 тис. грн.

Слід відзначити, що до апеляційних загальних судів надійшло 22,8 тис. апеляційних скарг та протестів прокурорів на постанови місцевих загальних судів у справах про адміністративні правопорушення (за минулий період — 17,8 тис.), з них 13,2 тис. (або 74,5%) скарг і протестів щодо порушення правил дорожнього руху. Усього розглянуто 17,7 тис. постанов місцевих загальних судів, з яких кількість скасованих і змінених становить 8,8 тис.

У 2009 році до місцевих судів надійшло 6,1 тис. справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, що на 15,4 відсотка менше, порівняно з попереднім роком. Слід відзначити, що упродовж останніх років відбуваються незначні коливання в надходженні цієї категорії справ. Одного року їх кількість дещо збільшується — наступного, навпаки, зменшується.

Адміністративні стягнення за вчинення корупційних діянь накладено на 4,1 тис. осіб або 75,4 відсотка. І саме доля справ, у яких накладено адміністративне стягнення, зберігає тенденцію до зростання. Серед суб'єктів корупційних діянь: 45 відсотків — посадові особи місцевого самоврядування (68,6 % — голови сільської, селищної, міської, районної та обласної рад); 37,5 відсотка — державні службовці.

Що ж до якості розгляду справ про адміністративні правопорушення на виконання Закону України "Про боротьбу з корупцією", то з розглянутих у 2009 році зазначених справ у відношенні 809 осіб, скасовано та змінено постанов місцевих загальних судів щодо 481 особи (або 59,5%) від кількості переглянутих за апеляцією справ цієї категорії. Слід відзначити, що в 2008 році цей показник становив 65,5 відсотка.

*Управління організації роботи з ведення
судової статистики, діловодства
та архіву судів
Державної судової адміністрації України*

РЕГІОН

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДІВ: СПОДІВАННЯ І РЕАЛЬНІСТЬ

Василь БІЛИК,
начальник територіального управління ДСА України
у Вінницькій області, заслужений юрист України

Для вираження інтересів суддів як носіїв судової влади ними утворюються органи суддівського самоврядування. Суддівське самоврядування здійснюється, зокрема, через конференції суддів місцевих та апеляційних судів. Традиційним на Вінниччині є скликання конференції суддів на початку нового року. Так, 29 січня 2010 року у приміщенні Апеляційного суду області відбулася конференція суддів загальних судів Вінниччини.

РЕГІОН

Розпочалося зібрання з виступу голови Апеляційного суду Л.П. Стеблюк, яка підбила підсумки роботи загальних місцевих судів області в 2009 році. У своєму виступі вона зосередила увагу на кадровій політиці, зокрема на необхідності своєчасного заповнення вакантних посад суддів. Були детально розглянуті причини тяганини з розглядом справ, наголошено на необхідності надання з боку Апеляційного суду методичної допомоги загальним місцевим судам.

Учасники конференції також заслухали інформацію заступників голови Апеляційного суду І.П. Петришина та П.В. Кучерського про стан та якість судочинства у звітному періоді. Було обрано нових членів до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури — чотирьох суддів до атестаційної палати та двох — до дисциплінарної палати.

Про роботу Ради суддів загальних місцевих судів Вінницької області звітував голова ради І.Ю. Вишар. Було заслухано інформацію про стан розгляду звернень громадян на дії суддів та причини таких звернень до ради суддів. Головою ради суддів було порушено питання збільшення штату працівників (помічників і секретарів) окремих судів. Крім того, І.Ю. Вишар висловив занепокоєння суддів неналежним фінансуванням судів.

Відповідно до ст. 108 Закону України "Про судоуправління України" про стан фінансування, матеріально-технічного, організаційного та кадрового забезпечення судів Вінниччини, про проведену територіальним управлінням роботу в цьому напрямі в 2009 році розповів начальник ТУ ДСА в області Василь Білик. Зокрема, як було відзначено, зважаючи на світову економічну кризу минулий рік був надзвичайно важким як для держави в цілому, так і для судової гілки влади зокрема. Протягом цього періоду, виходячи з реальних фінансових можливостей, управління зосереджувало свою роботу на організаційному забезпеченні діяльності судів, дотримуючися,

при цьому, раніше задекларованих принципів, а саме: максимальна прозорість, відкритість та рівність по відношенню до усіх судів.

Детально проаналізувавши основні проблемні питання кожного суду, ТУ ДСА протягом означеного періоду головну увагу приділяло фінансовому, інформаційному та матеріально-технічному напрямкам забезпечення діяльності судів області. В 2009 році територіальне управління здійснювало забезпечення загальних місцевих судів за кошторисом видатків, який на 5,5 млн грн був менший від уточнених кошторисних призначень за 2008 рік. Разом із тим, весь цей період велася активна робота щодо збільшення кошторисних показників. І, як наслідок, вдалося збільшити фінансування до кінця бюджетного року на 1,3 млн грн від первинних кошторисних призначень. Недофінансування становило 476 тис. грн.

Структура кошторисних призначень на 2009 рік була сформована таким чином, що 81,5 відсотка всіх фінансових ресурсів — це заробітна плата та нарахування на неї, 7,4 відсотка коштів було спрямовано на виплату пенсій та допомоги, на комунальні послуги та зв'язок спрямовано 7,5 відсотка коштів.

Видатків розвитку кошторисом на 2009 рік, на жаль, передбачено не було. Зважаючи на відсутність коштів на капітальні видатки та критичний мінімум їх по інших статтях тендерним комітетом управління в минулому році не проведено жодної процедури по закушівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти.

Протягом означеного періоду на оплату праці використано 26,3 млн грн, тоді як у 2008-му ця сума була на 2 млн грн більшою. На матеріали й обладнання використано 223 тис. грн, що становило лише 29 відсотків до показників попереднього року. Недофінансування по даній статті — 50 тис. грн. На оплату транспортних послуг було доведено кошторисом

89 тис. грн, однак із цієї суми недофінансування на кінець року становило 12 тис. грн.

У порівнянні з 2008-м було зменшено — на 23 відсотки — фінансування за загальним фондом на послуги зв'язку. Відповідно, видатки, навіть після їх збільшення майже на 50 відсотків від первинного кошторису, становили лише 630 тис. грн. Та й із цих коштів недофінансування склало на кінець року 180 тис. грн. Разом із тим, ціна на послуги зв'язку значно зросла й територіальному управлінню за таких умов довелося дотримуватися режиму жорсткої економії.

Оплата інших послуг у 2009 році була зменшена на 32 відсотки й становила лише 206 тис. грн, тоді як у попередньому — більше 303 тис. грн (з них недофінансовано — 102 тис. грн). У звітному періоді видатки на відрядження склали лише 35,6 тис. грн, у 2008 році ця сума сягала 110 тис. грн). На оплату комунальних послуг профінансовано 1,7 млн грн.

Територіальним управлінням профінансовано 3,2 млн грн на виплату пенсій і допомоги суддям у відставці, що на 14 відсотків менше показників 2008 року. На оздоровлення суддів (придбання путівок) у 2009 році виділено 249 тис. грн, що становить 50 відсотків до аналогічного показника 2008-го.

Капітальні видатки за загальним фондом не проводились, оскільки бюджетні асигнування, затверджені кошторисом у сумі 129,8 тис. грн, профінансовано не було. За спеціальним фондом бюджету на капітальні видатки за КЕКВ 2110 "Придбання обладнання та предметів довгострокового користування" доведено 119,1 тис. грн. Ці кошти було профінансовано та освоєно в повному обсязі. З них 21,8 відсотка (26,0 тис. грн.) було спрямовано на погашення кредиторської заборгованості 2008 року.

ТУ ДСА впродовж звітнього періоду вдалося ліквідувати кредиторську заборгованість, яка складала 463,7 тис. грн. На кінець бюджетного року з метою стовідсоткового використання (відповідно до кошторисних призначень) коштів працівниками управління було зареєстровано зобов'язання, підготовлено та передано для оплати до Держказначейства платіжні доручення, однак платежі за КПКВ 5000 не проводилися. Згідно пояснень, наданих Держказначейством у відповідь на запит територіального управління щодо підстав не проведення платежів за незахищеними КЕКВ, причиною стала відсутність коштів на Єдиному казначейському рахунку. Це спричинило утворення нової кредиторської заборгованості в сумі 623 тис. грн, зокрема: 473 тис. грн — за загальним фондом та 150 тис. грн — за спеціальним фондом.

Зважаючи на ті соціально-економічні умови, в яких довелося працювати судам у 2009 році, управління було змушене шукати ефективні шляхи менеджменту, здійснювати генерування та реалізацію нестандартних рішень, залучати в рамках місцевих програм альтернативні кошти для вирішення найбільш проблемних питань загальних місцевих судів області.

Територіальним управлінням було отримано для загальних місцевих судів субвенції, виділені з місцевих бюджетів державному бюджету на виконання регіональних програм, в сумі 71,3 тис. грн. — для Хмельницького, Барського, Чернівецького місцевих судів. Ще 20 тис. грн було затверджено на проведення капітального ремонту систем теплопостачання, водопостачання та електропостачання приміщення Вінницького районного суду. Крім того, виділено субвенції в сумі 31 тис. грн для Калинівського (21 тис. грн.) та Оратівського (10 тис. грн) районних судів. За кошти міського бюджету Вінниці проведено поточні ремонти кабінетів міських судів. Місцевими органами влади передано 3 одиниці комп'ютерної техніки для Гайсинського районного суду.

Територіальне управління постійно проводить роботу щодо покращення інформаційно-технічного забезпечення судів області. З метою виконання Закону України "Про доступ до судових рішень" усі суди області підключені до мережі Інтернет та корпоративної мережі. Постійно здійснюється заправка картриджів, ремонт комп'ютерної та офісної техніки; організовано забезпечення судів марками, конвертами, папером, бланками, CD-дисками тощо.

У звітному періоді придбано та передано судам 20 комплектів обладнання для фіксування судових процесів, які інтегровано в комп'ютери, та які, за інформацією судів, добре себе зарекомендували в практичній роботі.

У рамках підготовки загальних місцевих судів до роботи в осінньо-зимовий період 2009—2010 рр. (відповідно до потреби) придбано комплектуючі до котлів та систем опалення, проведено незначний ремонт даху приміщень, водогону тощо. 15 загальних місцевих судів області опалюються газом. З метою економії бюджетних коштів територіальним управлінням забезпечено встановлення та перевірку в усіх цих судах газових лічильників. Крім того, в окремих районних судах встановлено лічильники теплової енергії.

У зв'язку з реорганізацією газопостачальної компанії ВАТ "Вінницягаз" та утворення ДП "Нафтогазмережі" територіальне управління змушене було в оперативному порядку переукласти договори на постачання й транспортування природного газу з останньою та за грудень 2009 року провести розрахунки з ДП "Нафтогазмережі".

На даний час загальні місцеві суди області займають 31 приміщення й розташовані в 29 будівлях (Ленінський, Замостянський та Староміський районні суди м. Вінниці знаходяться в одній будівлі). 30 загальних місцевих судів області розташовані у приміщеннях, технічний стан яких є нормальним або задовільним. Проблемним залишається питання забезпечення приміщенням Шаргородського районного суду.

Площа приміщень загальних місцевих судів області, яка використовується для їх діяльності, складає 19076 кв. м., що становить, в середньому, 109,6 кв. м. на одного суддю, при нормативних показниках 155 кв. м. Нормативним вимогам за площею відповідає 6 приміщень судів, що становить 19,3 відсотка від загальної їх кількості.

За ініціативи територіального управління на сесії Літинської районної ради прийнято рішення про передачу другого поверху будівлі, в якій розташований Літинський районний суд, до сфери управління Державної судової адміністрації України.

Зважаючи на відсутність коштів з державного бюджету на будівництво, реконструкцію, добудову приміщень судів управління проводить активну роботу щодо розширення внутрішніх площ приміщень за рахунок відселення сторонніх організацій. На даний час у провадженні господарського суду Вінницької області перебуває справа про відселення районної прокуратури з приміщення Томашпільського районного суду. В судовому порядку вирішено питання про звільнення приміщення, яке управління придбало для Липовецького районного суду, відділом культури і туризму Липовецької РДА, Липовецькою районною централізованою бібліотечною системою та адвокатом. Дане рішення виконуватиметься в примусовому порядку. Крім того, в провадженні Ленінського райсуду м. Вінниці перебуває справа про відселення адвоката з приміщення районного суду. Протягом минулого року в окремих судах, завдяки відселенню сторонніх організацій, вдалося збільшити корисну площу приміщень районних судів міста Вінниці та одного райсуду області.

На даний час усі загальні місцеві суди Вінниччини забезпечені охороною, з яких 23 суди охороняються працівниками

СБСМ "Грифон", в тому числі 7 судів — цілодобово. У зв'язку з недостатністю штатної чисельності СБСМ "Грифон" територіальне управління змушене було забезпечувати охорону 16 приміщень судів області в нічний час цивільними особами, а 8 — взято під охорону ВДСО.

У 17 судах встановлено стаціонарні металодетектори, інші суди забезпечено портативними металодетекторами. Усі загальні місцеві суди області забезпечено камерами схову для зберігання речей учасників судових процесів. Крім того, встановлено ґрати на вікна в чотирьох приміщеннях судів на загальну суму 19 тис. грн.

За станом на 1 січня 2010 року в контрольний список суддів загальних місцевих судів Вінницької області, які потребують поліпшення житлових умов, включено 36 суддів, 29 з них потребують надання житла, 7 суддів — поліпшення житлових умов. Контрольний список систематично подається Раді суддів місцевих судів області для затвердження.

Проаналізовано інформацію, наведену в додатках до розпоряджень Кабінету Міністрів України, щодо придбання в м. Вінниці та окремих районних центрах регіону житла через Державну іпотечну установу. Надіслано відповідні звернення до голів міських рад, райдержадміністрацій та районних рад щодо включення до пільгового списку суддів, які перебувають на квартирному обліку і потребують забезпечення житлом. У 2009 році один суддя отримав квартиру, очікується отримання ще однієї іншим суддею.

Проведена відповідна робота щодо оздоровлення суддів. Упродовж звітнього періоду здійснено замовлення 10 путівок до санаторно-лікувальних закладів "Шкло" і "Феміда". Крім того, в інших санаторно-курортних лікувальних закладах оздоровилися 68 суддів, яким компенсовано 229,7 тис. грн.

Усі загальні місцеві суди області поінформовані про можливість проходження профілактичного медичного огляду у визначених державних закладах охорони здоров'я. Крім того, між територіальним управлінням і управлінням охорони здоров'я та курортів Вінницької облдержадміністрації досягнуто домовленості щодо забезпечення комплексного медичного обслуговування, яке, за необхідності, включало б безкоштовне амбулаторно-поліклінічне лікування суддів та працівників апарату районних судів.

У 2009 році в загальних місцевих судах нараховувалося 949 штатних посад, з яких: 174 посади — судді; 637 — державні службовці; 65 — службовці; 73 — інші працівники. За станом на 01.01.2010 р. в області працювало 158 суддів (16 вакансій). Усі вакансії опрацьовано та направлено відповідні документи до Державної судової адміністрації України.

Під контролем ТУ ДСА перебували й питання підвищення кваліфікації суддів та працівників апарату місцевих судів. Протягом 2009 року 21 суддя та 44 працівники апарату загальних місцевих судів Вінницької області підвищили кваліфікацію на семінарах, організованих Академією суддів України та ТУ ДСА у Вінницькій області.

Територіальним управлінням постійно здійснюється оновлення інформації на веб-сайтах місцевих загальних судів області та веб-порталі "Судова влада України". У 2009 році розміщено 182 повідомлення про результати діяльності ТУ ДСА. На оновленому веб-порталі "Судова влада України", окрім стандартних розділів, працівниками управління було додано нові: "Інформація для громадян", "Інформація для суддів", "Державні закупівлі", "Аналітичні довідки", які систематично доповнюються актуальною інформацією. Крім того, здійснено адміністрування сторінок загальних місцевих судів області — розміщено 96 повідомлень.

Діяльність територіального управління активно висвітлюється в друкованих засобах масової інформації. Зок-

рема, у звітному періоді розміщено 34 публікації в друкованих виданнях, прозвучали 3 виступи по радіо. ТУ ДСА здійснюється співробітництво з такими засобами масової інформації як журнал "Вісник Державної судової адміністрації України", газети "Вісті Тепличчини", "33-й Канал", "Вінниччина", "Обрії Оратівщини", телерадіокомпанії "ВДТ — 6" та "Вінниччина". За ініціативи наших працівників створено і власний сайт управління — www.tu-dsa.vn.ua. Позитивним здобутком проведеної роботи стало зменшення кількості звернень громадян до ТУ ДСА, які надсилались не за належністю.

Протягом 2009 року працівниками територіального управління із залученням (в окремих випадках) представників Головдержслужби проведено вивчення роботи 12 загальних місцевих судів. За їх результатами було підготовлено відповідні довідки. Вивчення стану організації роботи судів проводилося за такими основними напрямками: планування роботи суду; дотримання вимог Інструкції з діловодства при реєстрації справ різних категорій, виконанні судових рішень; вивчення стану кадрової роботи. До плану вивчення організації роботи судів у 2010 році включено, крім іншого, й вивчення стану обліку матеріальних цінностей у суді та надання методичної допомоги матеріально-відповідальним особам.

Територіальним управлінням постійно здійснюється забезпечення новопризначених (переведених) суддів та відповідальних осіб електронними цифровими підписами. При проведенні вивчення стану організації діяльності судів працівниками ТУ ДСА проводяться роз'яснення та контроль за станом відправки рішень до ЄДРСР. За станом на кінець 2009 року згенеровано та оперативно роздано суддям 280 ключів. У чотирьох судах області працюють оператори — штатні працівники державного підприємства "Інформаційні судові системи", на яких покладається обов'язок обробки копій судових рішень безпосередньо в приміщенні місцевого суду загальної юрисдикції, формування електронних пакетів та направлення їх до центральної бази даних.

Управлінням також щоквартально проводиться моніторинг надсилання судових рішень до ЄДРСР. На кінець року судами було надіслано 70,7 відсотка від загальної кількості розглянутих справ.

У Вінницькій області утворено колегію територіального управління, до якої входять й окремі голови судів. 5 березня 2009 року відбулося розширене засідання колегії за участю заступника голови Державної судової адміністрації України О.А. Булки, голови Апеляційного суду Вінницької області та голів загальних місцевих судів. Розглядалися питання щодо кошторисних призначень, перспективи фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності загальних місцевих судів області в 2009 році, зокрема про стан забезпечення загальних місцевих судів області марками і конвертами, питання щодо організації роботи зі зверненнями громадян та проблеми кадрового й організаційного забезпечення судів. Аналогічне засідання буде проведено і в цьому році.

Територіальним управлінням систематично проводиться навчання з керівниками апарату загальних місцевих судів області. У грудні 2009 року управлінням було організовано та проведено 3 куштові наради з працівниками апаратів судів щодо формування статистичної звітності за рік.

Наостанок хочеться зазначити, що на сьогодні територіальне управління вживає всіх можливих заходів для вирішення проблеми забезпечення діяльності загальних місцевих судів області. Однак питання фінансування зазначених заходів, від якого й залежать результати цієї роботи, залишається відкритим.

СУДОВА ВЛАДА

СУДОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ СТАЛА ЗАРУЧНИКОМ ДЕКЛАРАТИВНОСТІ ЗАКОНІВ ПРО СОЦІАЛЬНІ ВИПЛАТИ

Адже саме через відсутність відповідного фінансування вишукуються інші способи виходу з ситуації, зокрема перекладання обов'язків щодо розгляду судових справ цієї категорії з одних суддівських плечей на інші. Таку думку висловив на Пленумі Верховного Суду України заступник Голови ВСУ Анатолій ЯРЕМА, доповідаючи про намір Верховного Суду звернутися до Конституційного Суду України з конституційним поданням із приводу конституційності положень Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвідомчості справ, пов'язаних з соціальними виплатами".

Пленум відбувся 19 березня 2010 року під головуванням Голови Верховного Суду України Василя ОНОПЕНКА, повідомила прес-служба ВСУ.

До набрання чинності Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвідомчості справ, пов'язаних з соціальними виплатами" від 18 лютого 2010 року № 1691-VI розгляд і вирішення справ із соціальних правовідносин здійснювалися адміністративними судами, спеціально утвореними для захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, повідомив Анатолій Ярема.

Доповідач зазначив, що Верховний Суд України на всіх етапах проходження проекту зазначеного Закону заперечував проти його прийняття, оскільки вважав і вважає, і це є найголовнішим, що його зміст суперечить вимогам Конституції України, тож є неконституційним.

Запровадженням цивільного процесуального порядку розгляду справ цієї категорії суттєво звужено існуючий обсяг права на судовий захист найменш соціально захищених громадян України в їх спорах із органами пенсійного фонду і державного соціального захисту, їх посадовими і службовими особами.

В адміністративному виді судового процесу заборонено відмову у розгляді й вирішенні адміністративного позову з мотивів неповноти, неясності, суперечливості чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини; реалізовано концепцію презумпції вини суб'єкта владних повноважень при виникненні спірних правовідносин у зв'язку із захистом громадянином своїх прав та інтересів у публічно-владній сфері; встановлено припис суду сприяти позивачу

(громадянину) у формуванні доказової бази його позовних вимог, витребувати необхідні документи та інші докази, коли особа самостійно не може їх надати, а також обов'язок органу державної влади, посадової особи надати суду всі наявні в них документи і матеріали, які мають значення для вирішення справи.

Водночас цивільний процес повністю побудовано на основі принципу змагальності, згідно з яким сам позивач повинен доводити ті обставини, на які він посилається як на підставу своїх вимог, підкреслив у виступі заступник Голови Верховного Суду. Отже, при розгляді цієї категорії справ у цивільному судочинстві особа виявилася фактично беззахисною, оскільки наділена владними повноваженнями сторона може тепер і не надавати необхідних документів та інших матеріалів, що засвідчують порушення нею прав чи законних інтересів у сфері соціального забезпечення.

Крім того, Законом № 1691-VI для соціально захищених громадян суттєво ускладнено можливості їх доступу до правосуддя і через обов'язок сплачувати за подання позову, апеляційної та касаційної скарги, скарги у зв'язку з винятковими обставинами та заяви про перегляд у зв'язку з нововиявленими обставинами витрати на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи. В адміністративному судочинстві такий збір не сплачується.

Реалізація цього Закону, зазначалося на Пленумі, призведе також до суттєвого перевантаження справами з соціальних правовідносин судових палат у цивільних справах загальних апеляційних судів та Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України. На розгляд останньої одразу надійде кілька десятків тисяч касаційних скарг цієї категорії, що повністю "паралізує" роботу судової цивільної процесуальної інстанції. Водночас Судову палату Верховного Суду не звільнено від обов'язку розгляду численних касаційних скарг у цивільних справах, яких, зокрема, тільки в 2009 році надійшло 32 тис. 431.

Отже, Законом № 1691-VI допущено суттєве звуження існуючого обсягу права громадян України на судовий захист гарантій своїх правових можливостей, зокрема у соціальній сфері. Положення зазначеного Закону суперечать ряду основоположних норм Конституції України, а саме: частини другої

ст. 22 про недопустимість при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод людини й громадянина; частини другої ст. 24 про неприпустимість обмеження прав особи за ознаками матеріального і соціального стану; частин першої і другої ст. 55 щодо захисту прав і свобод судом, гарантування кожного права на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб; ст. 64, згідно з якою конституційні права не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Основним Законом, неприпустимість обмеження права на судовий захист навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Виходячи з вищевикладеного, Пленум Верховного Суду визнав за необхідне звернутися до Конституційного Суду України з проханням невідкладно розглянути подання і надати відповідні роз'яснення.

Також Пленум Верховного Суду розглянув питання щодо практики розгляду судами цивільних справ у наказному провадженні та прийняв постанову "Про внесення змін та доповнень до постанови Пленуму Верховного Суду України від 16 квітня 2004 року № 7 "Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ".

ТІЛЬКИ ФАКТ

УКРАЇНСЬКІ ПРАВНИКИ ВІДВІДАЛИ АВСТРІЮ ТА НІДЕРЛАНДИ

22–24 лютого 2010 року делегація українських юристів відвідала Австрійську Республіку, а 25–26 лютого – Королівство Нідерланди. Метою візиту було ознайомлення з функціонуванням системи добору кандидатів на посади суддів із подальшим запровадженням в Україні уніфікованої, анонімної, конкурентної та прозорої процедури проведення іспитів для кандидатів на посади суддів.

Згаданий візит відбувся в рамках проекту Twinning "Підтримка Академії суддів України" за фінансування Європейського Союзу. Українська делегація, зокрема, відвідала Апеляційний суд Відня, де відбулася зустріч з керівництвом суду та судьями, а також Федеральне міністерство юстиції, Господарський і Регіональний суди м. Відня.

Водночас відбулася низка зустрічей в центрах підготовки суддів і прокурорів міст Відень та Швехат, а також зустріч із головою Регіонального суду з цивільних справ Відня, котрий, до речі, є головою компоненту В "Тестування (критерії оцінки кандидатів на посаду судді)" проекту Twinning "Підтримка Академії суддів України" від австрійської сторони.

У ході зустрічей члени делегації були ознайомлені з системою судоустрою; системою відбору та призначення суддів на посади; організацією й функціонуванням системи підготовки кандидатів на посаду суд-

ді та підвищенням кваліфікації суддів, роллю і місцем у цій системі судів та центрів підготовки.

Під час перебування в Голландії відбулися робочі зустрічі з фахівцями Ради судівництва Нідерландів (м. Гаага), Центру підготовки та навчання суддів (місто Утрехт), Лабораторії прикладної психології (місто Амстелвеен).

Українських правників було ознайомлено з системою правосуддя Нідерландів; роллю Ради судівництва в процедурі добору та підготовки молодших (із числа випускників університетів) та старших (юристи з досвідом роботи) кандидатів на посади суддів; програмами управління розвитком; політикою початкової і безперервної освіти у судовій системі; процедурою проходження комплексного психологічного тестування (тести, моделювання ситуації, рольові ігри), що є обов'язковим у процесі добору кандидатів на посади суддів. Членам делегації також була надана можливість скласти 2 тести на визначення особистісних характеристик.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

МЕТОДОЛОГІЯ ЗБОРУ ТА ОБРОБКИ ДАНИХ ЩОДО СТАНУ
ЗДІЙСНЕННЯ СУДОЧИНСТВА СУДАМИ УКРАЇНИ

23 – 25 березня в м. Києві в рамках довгострокової програми Європейського Союзу TAIEХ відбувся семінар: "Методологія збору та обробки даних щодо стану здійснення судочинства судами України. Стандарти ЄС".

Під час семінару розглядалися питання організації роботи з ведення судової статистики, діловодства та архіву судів, методика складання звітів про розгляд різних категорій справ, складання аналітичних таблиць про стан здійснення судочинства.

Учасники зібрання обговорили також питання судоустрою у Швеції та Італії, організацію їх діяльності, адміністрування, звітність, систему діловодства в судах цих країн.

Присутні обмінялися досвідом, новими напрацюваннями методик та методів роботи.

КАДРОВА ПОЛІТИКА В СУДІ

17 – 18 лютого у Вінниці відбувся семінар "Кадрова політика в суді. Робота з персоналом суду". Навчання було проведене для керівників апарату та кадрових служб загальних судів Вінницької області в рамках Проекту USAID "Україна: верховенство права" спільно із Державною судовою адміністрацією України та Академією суддів України.

Ініціатором проведення семінару став Вінницький окружний адміністративний суд та правління Української асоціації сприяння розвитку судового адміністрування (УАСА).

Мета навчання — ознайомлення присутніх слухачів із передовим досвідом управління людськими ресурсами та сприяння розвитку нових практичних навичок у керівників апарату та кадрових служб у роботі з персоналом суду. Учасники семінару обговорили основні принципи організації ефективної кадрової політики в суді, отримали нові знання щодо способів залучення висококваліфікованих спеціалістів на вакантні посади. Розглядалися й питання створення в колективі доброзичливої атмосфери, уникнення міжособист-

тисних конфліктів та вмілого врегулювання суперечок між колегами, а також можливості мотивування та заохочення до роботи працівників у фінансових умовах сьогодення.

Суд — це складний механізм, в якому всі деталі мають свої функції. Тому судове адміністрування відіграє одну з головних ролей у судовому процесі. Кожен спеціаліст апарату суду повинен чітко виконувати свої функції, оскільки від цього залежить якість і швидкість роботи всієї установи. Керівник апарату, в свою чергу, повинен вміти професійно реагувати на всі проблеми, що виникають під час роботи, і не боятися застосовувати свої новаторські здібності, — відзначали учасники семінару, обговорюючи питання актуальності проведеного семінару.

На знімках: під час семінару.

У НОМЕРІ

- Іван БАЛАКЛИЦЬКИЙ. **2**
У кризовий період ДСА робила все
можливе для забезпечення
роботи судів
- Актуально 9**
Олександр ЛОЩИХІН.
Чи може нормативно-правовий акт
Кабінету Міністрів України зупинити
дію закону?
- Коротко 10**
Одеським суддям стало легше
- Судочинство 11**
Михайло ЦУРКАН,
Володимир ПЕРЕПЕЛЮК.
Юридична та логічна виваженість і
мовна досконалість судового рішення —
запорука його правосудності
- Судовий процес 17**
Юрій МІРОШНИЧЕНКО.
Доказова діяльність суду в
змагальному процесі
- Правозастосування 20**
Ірина ЗАПОРОЖЕЦЬ.
Практика судів щодо оскарження дій
державних виконавців та контролю за
виконанням судових рішень
- Зарубіжний досвід 23**
Ольга ГОЛОВЧЕНКО.
Електронне судочинство: сучасний
стан та перспективи розвитку
- 25 Суддівська освіта**
Навчаються голови судів
- 26 Аналітика**
Тетяна БРОВКО.
Про стан роботи зі зверненнями громадян
у Державній судовій адміністрації
за 2009 рік
- 30 Судова статистика**
Стан здійснення правосуддя у 2009 році
(офіційна статистика)
- 42 Регіон**
Василь БЛИК.
Фінансове забезпечення судів: сподівання
і реальність
- 45 Судова влада**
Судова система України стала заручником
декларативності законів про
соціальні виплати
- 46 Тільки факт**
Українські правники відвідали Австрію
та Нідерланди
- 47 Міжнародне співробітництво**
Методологія збору та обробки даних щодо
стану здійснення судочинства судами
України
- 47** Кадрова політика в суді

**Над випуском
працювали:**

Вячеслав Гармаш
Федір Ілляк
Андрій Жарий
Михайло Черненко

Оригінал-макет виготовлено комп'ютерним центром
видавничої організації «Юрінком Інтер»
(Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК № 19 від 20.03.2000 р.)

Підписано до друку 31.04.2010 р. Формат 60×84¹/₈. Папір крейдяний.

Друк офсетний. Обл.-вид. арк. 3,8. Умовн. друк. арк. 5,58.

Наклад 580 прим. Зам. № 0-10-380

Віддруковано у ЗАТ «Віпол», 03151, м. Київ-151, вул. Волинська, 60